

Zwart op wit

Paul van der Sterren

Zwart op wit

Verslag van een schakersleven

voor Hanneke

© 2021 Paul van der Sterren
Herdruk van de uitgave door New In Chess 2011
www.newinchess.com

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Omslagontwerp: Hanneke van Parreren.
Omslagfoto: Bas Beekhuizen.
Foto's: New In Chess; pagina 219 onder en 220 boven: Cathy Rogers.

Lay-out: Paul van der Sterren
Productie: Anton Schermer
Correctie en supervisie: Peter Boel
ISBN: 978-94-6418-465-5

Inhoud

Hoe dit boek tot stand kwam.	7
Voorwoord	9

Deel 1 – De zon komt op. 13

De eerste schreden	14
1969-1971 De tijd van de grote ontdekkingen	15
1971-1973 Kampioen van Limburg	21
1974 It was a very good year.	30
1975-1976 Een jongen van wie we enkele jaren geleden hoge verwachtingen hadden	36
1977-1978 Wijk aan Zee, Wijk aan Zee!	45
1978-1979 De jacht op de meestertitel	62
1979-1980 In de luwte.	73
1980-1981 Beroep: schaker	80
1981 Langswater	87
1982 Kantoortijden	93
1983 Het damegambiet.	101
1983-1984 Schaken als vak.	113
1984 Schaken als stress	120
1985 Kampioen.	133
1986 De afgunst der goden	145
1986-1987 Het gilde der IM's ontgroeid?	165
1987 Stilstand of achteruitgang?	177
1988 Geen peil op te trekken.	194
1988 Thessaloniki	206
1989 Grootmeester	221
1989-1990 Paul G.M.	244
1990 Stapje vooruit, drie achteruit, één vooruit.	256
1991 Suddereren op een zacht pitje	268
1991 Ongeslagen, maar enkele zware verliezen	277
1992 Op zoek naar nieuwe uitdagingen	283
1992 Op zoek naar vaste grond	294
1993 De weeën beginnen	304
1993 Brussel, Eindhoven... Amstelveen	311
1993 Koorddanser.	333

Deel 2 – De zon gaat onder 349

1993 De terugkeer van de fouten.	350
1994 Van der Sterren-Kamsky	358
1994 Na de Tour de France, de criteriums	374
1994-1995 Hergroeperingen	392

Zwart op wit

1995	Terug in het maaiveld	406
1996	Dolende	414
1997	Een nieuwe lente, een nieuw beleid	425
	Intermezzo	440
1998	Succes, wat was dat ook alweer?	441
1998-1999	Consolidatie	458
2000	Operatie mislukt, patiënt nog in leven	472
2000-2001	Afscheidstournee	480
2001-2003 (-2010)	De grote opluchting	488
	Epiloog	490
Namenregister		491
Partijen		495

Hoe dit boek tot stand kwam

Wanneer ik sterf is het onwaarschijnlijk dat iemand een strijkkwartet te mijner nagedachtenis componeert. Daarom doe ik het zelf.

Dmitri Sjostakovitsj

Een vrij ongewoon boek als dit kan niet buiten een enkel woord van uitleg, van rechtvaardiging misschien zelfs. Het idee voor een terugblik op mijn schakersbestaan of op zijn minst een partijverzameling vatte ik al heel vroeg op, maar schroom en de aandacht die mijn actieve schaakcarrière van me vroeg weerhielden me er jarenlang van om er werk van te maken. In 1999 kwam er beweging in deze impasse toen zich in de stilte van een zeer vroege zomerochtend plotseling het korte gedicht *Voorwoord* in mijn hoofd nestelde, dat hier dan ook bij wijze van voorwoord is opgenomen. Sinds die dag stond het voor mij vast dat ik iets zou gaan schrijven, niet zozeer uit ijdelheid – want ik geloof niet dat ik er nou zo bijzonder goed vanaf kom in dit boek – maar als een soort afscheidsgroet aan de schaakwereld die zo lang de mijne geweest is. Maar pas toen ik in 2006 de laatste hand had gelegd aan *De Wereld van de Schaakopening* en ik ondertussen al jaren geen partij meer gespeeld had was mijn tijd vrij en was de afstand tot mijn oude schakerszelf groot genoeg geworden om het werk ter hand te kunnen nemen.

In een tijdsbestek van ruim vier jaar heb ik alle ca. 3000 partijen die ik bewaard had nagespeeld, oude krantenknipsels en tijdschriften doorgebladerd, mijn dagboeken en analyses bekeken en alles wat ik maar kon vinden erbij gehaald om mijn geheugen zoveel mogelijk te stimuleren. Het resultaat was dat zich als vanzelf verhalen begonnen te vormen in mijn hoofd, verhalen over wat er vroeger door mijn hoofd was gegaan en verhalen over de verwondering die er nu door me heen ging bij het herbeleven van al dit ooit meege maakte. Ik heb die verhalen lang niet allemaal opgeschreven, want dan was dit boek nog veel dikker geworden dan het toch al is, maar wát er uiteindelijk door de ‘censuur’ kwam wilde ook niet meer weg uit mijn hoofd. En terwijl het boek op deze manier langzaam vorm begon aan te nemen

werd het me ook steeds duidelijker dat ik het niet alleen geschreven, maar ook echt gepubliceerd wilde hebben.

Dat ik een uitgever zou kunnen vinden die het werk op waarde zou weten te schatten én het risico van een magazijn vol onverkochte boeken zou willen nemen leek me aanvankelijk niet erg waarschijnlijk, maar tot mijn grote vreugde bleek ‘mijn eigen oude’ *New in Chess* ten slotte aan beide voorwaarden te voldoen. Mijn dank gaat dan ook uit naar Allard en Dirk Jan voor hun enthousiasme en durf en ook naar Anton, Joop, Peter en René voor hun zeer noodzakelijke technische ondersteuning en afwerking.

De schaaktechnische commentaren zijn gebaseerd op de aantekeningen en analyses die ik indertijd van mijn partijen gemaakt heb en die nu vooral nuttig bleken in het activeren van mijn geheugen. Meer nog dan de eigenlijke zetten waren het deze oude aantekeningen die me in staat stelden om alles nog eens opnieuw te beleven. In enkele gevallen heb ik de oorspronkelijke analyses zelfs integraal overgenomen om iets te laten zien van hoe ik werkte indertijd en hoe ik mezelf graag ‘presenteerde’.

Prominent afwezig in dit boek zijn de computerprogramma's *Fritz*, *Rybka*, *Shredder*, *HIARCS*, *Junior* en hoe ze allemaal verder heten mogen. Het is me natuurlijk bekend dat tegenwoordig iedere schaker, van clubspeler tot wereldkampioen, zijn partijen direct na afloop door deze Grote Gehakmolens van de Nieuwe Tijd draait, waar ze dan in een keurig rastertje van varianten en voorzien van een overzichtelijke puntenwaardering uit te voorschijn komen.

Maar mij interesseert het niet zo wat de machines te zeggen hebben, althans niet in het kader van dit boek. Mijn schakersleven speelde zich af vóór hun tijd, zoals het toen ook nog niet de tijd was van Magnus Carlsen en Anish Giri. Ik maak in

Zwart op wit

dit boek geen nieuwe analyses, ik kijk terug. En in wat ik daar zie zie ik geen computers, op een paar uitzonderingen na die dan ook niet onbesproken zullen worden gelaten. Het staat de lezer onder-tussen natuurlijk vrij om zijn *engines* te laten meelopen bij lezing van dit boek en ik zou dat zelfs van harte toejuichen, want het zou een teken

van oprechte belangstelling zijn. Maar ik denk niet dat het nodig is en in ieder geval niet relevant voor wat dit boek bedoeld is te zijn: een verslag van een schakersleven.

Amstelveen, 5 februari 2011

Voorwoord

*Partijen van Van der Sterren?
Nou, maar 's kijken dan.
Het voorwoord slaan we over*

BEGIN

Wat moet een mens met zijn leven, vraagt menig- een zich af. Ook voor mij was dat in het begin even zoeken. Dat het een carrière in de topsport zou worden stond al wel vanaf mijn geboorte vast, maar in wélke sport, dat was nog niet direct duidelijk.

De eerste mogelijkheid die zich aandien- de was zwemmen. Nog zie ik het verbijsterde gezicht van mijn moeder voor me toen ik op een dag fanatiek baantjes begon te trekken in mijn badkuipje. De in allerijl opgetrommelde kraamverpleegster ap- plaudisseerde en gaf me een zoen (mijn eerste trofee trouwens, maar dit terzijde).

Een jaartje later leek het toch meer iets in de krachtsporten te worden, toen ik mijn vaders pijp uit zijn mond nam en er het tafelblad mee door- midden sloeg. Al terwijl ik de onmiddellijk daar- opvolgende aframmeling in ontvangst nam, be- sefte ik echter dat dit toch niet mijn plek zou zijn. Te week. Ik kon het gewoon niet over mijn hart verkrijgen om terug te slaan.

Ook hardlopen kwam in beeld toen ik op mijn tweede een honderd meter op tv zag, waarbij de deelnemers ternauwernood onder de tien secon- den bleven. Dat ik in die tijd gemakkelijk de dub- bele afstand zou halen was duidelijk, iets wat ik een paar jaar later ook liet zien tijdens een achter- volging door een onderwijzer, die zich nogal op-

wond over een paar kritische opmerkingen die ik me had veroorloofd bij zijn stelling dat één plus één twee zou zijn (maar dit terzijde).

Wel, het werd ten slotte schaken. Op mijn derde legde een instructeur me de regels uit, waarna ik hem vijf keer achter elkaar versloeg. Nog diezelf- de avond gaf ik een simultaan tegen de twintig beste spelers van Venlo en ondervond geen tegen- stand van betekenis. *A star was born.*

Het vervolg is bekend en ik zal hierover kort zijn. Een jaar later verpletterde ik de toenmalige wereldkampioen Kwaklov en was het aanzien van de schaakwereld voorgoed veranderd. In dit boek wil ik....

De wat sombere man tegenover me hield op met lezen en schoof de stapel papier die voor hem lag mijn richting uit. "Heb je er enig idee van hoe- veel van dit soort boeken ik al heb uitgegeven?" zuchtte hij. "En ik heb nog nooit een partijenver- zamelings gezien die niet precies zó begon. Altijd weer die borstklopperij! Waarom richt je je niet op wat er wérkelijk gebeurd is? Er moet toch meer in dat schaken gezeten hebben dan enkel wat uitroepetekens? Waar zijn het bloed, het zweet en de tranen? Doe me een lol, Paul, en begin op- nieuw!"

OPNIEUW

Hoe dan te beginnen aan een boek als dit? Een schema ontwerpen en alles systematisch in kaart brengen lijkt een prijzenswaardige aanpak. Helaas was dat ook vroeger, toen ik nog openingen analyseerde, al een probleem voor me.

Gewoon maar ergens een deur intrappen werkt beter. Het boek vanzelf laten groeien. Niet teveel in de weg staan. Zo deed ik dat met de openingsstudie, zo moet het nu ook maar weer. Laten we beginnen met een klein stukje prehistorie.

DEEL 1

DE ZON KOMT OP

DE EERSTE SCHREDEN

Die na mij komen, lezen mijn kwatrijnen.
Zij zullen sidderen, als zij verstaan,
Met welk een marteling van hartepijnen
Ik zingend door het Leven ben gegaan.
Jacob Israël De Haan

Mijn schaakcarrière moest twee keer worden gestart voordat hij goed op gang kwam. Het begon toen ik tien jaar was. Mijn vriendje Peter leerde me de regels, althans... Een subtiliteit als en passant slaan kenden we natuurlijk niet en ook gingen we bijzonder soepel om met de regels voor rokade en promotie. Maar het spel boeide me en twee belevenissen uit deze prille dagen zal ik nooit vergeten.

De eerste was een partij tegen deze Peter. Blijkbaar was ik de allereerste fase, waarin je eigenlijk alleen maar bezig bent om een reglementaire zet te bedenken, al voorbij, want ik probeerde een plan te maken. Nou ja, plan? Ik probeerde een zet te doen met een bedoeling. Ik had mijn dame zo neergezet dat ik een loper aanviel en nu hoopte ik dat hij dat niet in de gaten had, zodat ik op de volgende zet zijn loper zou kunnen slaan. Nog levendig herinner ik me de blikseminslag van de schrik, die me trof toen ik beseftte dat hij een wel heel goede verdediging had tegen deze dreiging: de aangevallen loper kon mijn dame slaan!

Dat was dus de eerste keer dat ik een zet speelde met een bedoeling. Hij zag het trouwens niet en ik nam zijn loper. Hoe de partij afliep weet ik niet meer.

De tweede gebeurtenis die in mijn geheugen gegrift staat betekende tevens het einde van mijn eerste schakersleven. Het was de enige partij die ik ooit gespeeld heb tegen mijn vader.

Mijn vader kan niet schaken en hij kon het toen ook niet. Maar hij was zo goed om zich door mij de regels uit te laten leggen en een partijtje met me te spelen, toen ik op een avond graag wilde schaken, maar geen tegenstander had.

Voor het gemak had ik het mat maar niet uitgelegd en eenvoudig gezegd dat je won door de koning van de tegenstander te slaan. Die kennis zou maar onnodige ballast voor hem zijn, want het was niet mijn bedoeling dat hij aan winnen toe zou komen.

Al spelend moest ik mijn lessen voortdurend herhalen, maar één ding hoefde ik hem geen twee keer te zeggen: toen ik even niet oplette sloeg hij zonder pardon mijn koning. Een groot gevoel van teleurstelling beving me, voor het eerst in mijn schakersleven. Had ik daarvoor nou al die moeite gedaan?

Maar ik hield me goed en onderdrukte de impuls om toch nog snel even uit te leggen dat je eigenlijk geen koningen slaat en dat het iets ingewikkelder in elkaar zat. Ik was sportief en accepteerde mijn nederlaag.

Mijn vader vond het maar een saai spelletje, geloof ik. De volgende dag was hij alles weer vergeten. En ik vond het nu ook niet zo leuk meer, ik ging weer gewoon Stratego spelen. Met mijn zusjes.

Drie jaar later zat ik op de eerste klas van de middelbare school en leerde ik op een cursus de regels opnieuw, deze keer mét en passant slaan en met correcte promotie- en rokaderegels. En nu waren de omstandigheden veel gunstiger: er was een grote groep enthousiaste klasgenoten, er was een schoolschaakclub, en er bleken zakschaakspellen te bestaan waarmee je altijd en overal kon spelen. Ik kon schaken zoveel ik wilde! Ook ontdekte ik dat je partijen kon noteren en dat er een enorme literatuur over het schaakspel bleek te bestaan.

Een verrukkelijke nieuwe wereld ging voor me open en voor ik het goed en wel in de gaten had was ik verliefd, verloofd, verloren.

1969-1971

DE TIJD VAN DE GROTE ONTDEKKINGEN

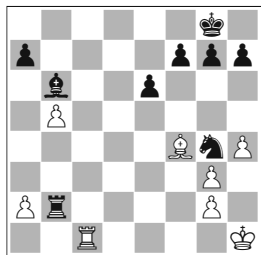
Geen grotere verrassing voor een oud man dan te zien hoe hij eenmaal was, hoe gulzig hij alles inslokte. Eigenlijk zou men op 20-jarige leeftijd zijn memoires moeten schrijven, maar men wordt dan natuurlijk uitgelachen.

Godfried Bomans: Fragmenten uit de memoires van minister Pieter Bas

Uit een zelden geopende la komt een halfvergane bewaarmap tevoorschijn, waarin een paar simpele schriftjes. Dit zijn de oudste documenten die ik van mijn schakersleven heb. Hierin noteerde ik in 1969 en 1970 partijtjes die ik speelde met mijn schoolvrienden. Ik voorzag ze ook van commentaar en gebruikte daarvoor een nogal brallende woordenschat die ik had opgedaan uit *Thieme's Schaakboek* en die achteraf eigenlijk wonderlijk goed blijkt te passen bij deze heroïsche gevechten.

Want heroïsch waren ze! Alles was gloednieuw voor ons, alles moest worden ontdekt en uitgevonden: de kunst om met (bijvoorbeeld) een dame of toren meer te winnen, openingstheorie, eindspeltheorie, materiaalverhoudingen. In deze prille beginfase was iedere partij van de eerste tot en met de laatste zet altijd één reusachtig avontuur.

Ik speel de zetten na, eerst met enige verbazing en een lichte teleurstelling. Gaven we werkelijk zo voortdurend stukken weg in die partijen, die in mijn beleving van toen toch zo'n geweldig hoog niveau hadden? Maar dan worden er herinneringen wakker: zetten, partijfragmenten, emoties. En weer voel ik de pijn van die keer dat ik me in gewonnen stand mat op de onderste rij liet zetten door Peter Teeuwen.

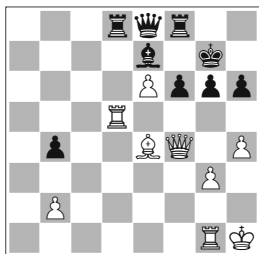

Dit was zelfs zo erg dat ik later in mijn schriftje de geschiedenis vervalste en de partij liet eindigen met “26...h5 en wit gaf op”, gevolgd door het parmantige commentaar “Hij verliest nu zeker 1

pion. Ook de dreiging ♖g4-f2+ werd te gevaarlijk”. In werkelijkheid speelde ik iets heel anders (het zal wel ♖xa2 of ♖xb5 geweest zijn) en ging ik onverbiddelijk mat op c8. En dat weet ik dus na meer dan 36 jaar nóg, al heb ik er nooit ergens een aantekening van gemaakt! Het kan trouwens ook wel zo zijn dat in werkelijkheid zowel h7-h5 als ♖xa2 werd gespeeld. De partij zou in dat geval in 1-1 zijn geëindigd. Ik speelde met mijn vriendjes vaak volgens het systeem: terugzetten mag, maar dat is dan één punt voor de tegenstander. Op die manier konden onze partijen gemakkelijk op een einduitslag van 3-2 of zoiets uitlopen. Dit scoringssysteem is uiteraard voor de verliezer veel bevredigender dan het keiharde 0-1, maar heeft het nadeel dat je er niet die gruwelijke hekel aan verliezen van krijgt, die absoluut noodzakelijk is om hogerop te komen.

Mijn commentaar uit die periode is overigens heel interessant, vooral waar ik het taaltje van *Thieme* laat varen en een meer eigen toon aansla. Het eenvoudige, maar indringende “jammer” in een stelling waarin ik een stuk weggeef bevalt me uitstekend, evenals de gedurfde diagnose “hier lette zwart even niet zo goed op” als het mijn tegenstander is die blundert. Beide teksten had ik in mijn latere partijanalyses zeker nog vaak kunnen gebruiken als ik ze inmiddels niet vergeten was. Ze zouden een hoop uitleg en varianten overbodig hebben gemaakt.

Een tweede fragment dat ik hier even wil laten zien (u mag natuurlijk doorbladeren) komt uit een partij tegen een andere belangrijke figuur uit die tijd: mijn opa. 's Zondags ging ons hele gezin bij opa en oma op visite en toen hij ontdekte dat ik plotseling bleek te kunnen schaken, had mijn opa er plezier in om af en toe een partijtje tegen mij te spelen, ook al was hij al over de tachtig en had hij soms moeite om zijn concentratie lang genoeg vast te houden.

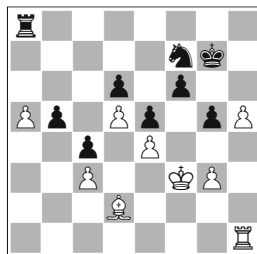

Dit is een van mijn meest dierbare herinneringen, vanwege de bijna extatische verrukking die ik indertijd voelde, toen me de zet 30.♖h5 (“!!” was mijn waardering toen), met de pointe 30...gxh5 31.g4 (“!! en zwart gaat mat”) inviel en toen ik hem ook werkelijk uitvoerde. Mijn opa antwoordde met 30...g5 31.♗f5 ♜h8, waarna de strijd duizelingwekkend spannend bleef en ik ten slotte aan het langste eind trok (maar dat zal ik u besparen).

Nu ik dit na al die jaren weer eens rustig bekijk, komen er natuurlijk kritische vragen op (waarom bijvoorbeeld niet 30...gxh5 31.g4 ♙c5!), maar de emotionele betekenis die deze partij voor mij heeft wordt er niet door aangetast.

Maar het is onmiskenbaar dat de dertienjarige snelle vorderingen maakt, iets wat op die leeftijd ook vrij normaal is, lijkt me. Ik was een ijverige student in die dagen en aan de hand van eerst de *Prisma*-serie van Hans Bouwmeester en later allerlei boeken van Euwe ontwikkelt zich een begin van kennis en begrip. Bij Bouwmeester ontdek ik ook dat partijcommentaren niet alleen uit loze kreten hoeven te bestaan, maar dat er zoiets mogelijk is als systematische, rationele analyse: het identificeren van fouten, het zoeken naar verbeteringen, het objectief proberen te beoordelen van stellingen en openingsvarianten. Dat spreekt me blijkbaar wel aan, want al snel probeer ik het zelf ook, op mijn eigen partijen, op die van clubgenoten, maar ook op die van echte meesters en grootmeesters, al zeiden die titels me toen nog niet veel (heel verstandig trouwens).

Een bij uitstek geschikt terrein om dit ontluikend analytisch vermogen verder te ontplooiën dient zich al spoedig aan in ‘de afgebroken partij’. Een van mijn eerste ervaringen met dit inmiddels verdwenen fenomeen deed zich voor in het najaar van 1970.

In deze stelling werd op 19 oktober 1970 de partij Van der Sterren-Rongen uit de vierde ronde in Groep 2 van de Wintercompetitie van de Venlose Schaakclub afgebroken en nooit meer uitgespeeld. Na een week gaf mijn tegenstander de partij op, trok zich terug uit de competitie en verliet de club. Blijkbaar was hem het hopeloze duidelijk geworden niet alleen van zijn stelling, maar van zijn gehele schakersbestaan. Een diep, misschien al te diep inzicht. Maar ja, als je al van zo’n jochie verliest...

Ik was blij. Mijn afgegeven zet was uiteraard 41.♖a1 en met het oog op 41...♖a6 42.♙e3, gevolgd door 43.♙b6 en 44.♖b1 of de manoeuvre ♗f3-g4-f5, zag ik het helemaal zitten, maar het is natuurlijk altijd een opluchting als zulk afmaakwerk je uit handen wordt genomen.

Sindsdien heb ik altijd veel plezier in afgebroken partijen gehad. Ik analyseerde graag en kon moeiteloos uren- en urenlang doorgaan, totdat ik een stelling werkelijk helemaal onder controle had. Het speet me dan ook zeer toen het afbreken van partijen in de jaren tachtig en negentig geleidelijk verdween en vervangen werd door uitvluggeren.

Waarmee overigens op merkwaardige wijze een cirkel werd rondgetrokken. Juist in die vroegste toernooien, vooral bij de jeugd, was uitvluggeren of spelen met een rapidtempo (bijvoorbeeld een half uur bedenktijd voor de hele partij) heel gewoon.

Wat me achteraf echter de allerbelangrijkste factor lijkt in de ontwikkeling van dit prille talentje, is het geweldig stimulerende effect van de steeds weer nieuwe uitdagingen van de praktijk. In feite is dat natuurlijk een proces wat levenslang doorgaat, maar in die beginperiode gaat het allemaal nog zo snel en zijn de sprongen die je maakt zo groot. Je blijkt telkens opnieuw naar een hoger niveau te kunnen. Onvermoede krachten in jezelf worden geactiveerd en de wereld opent zich voor je, ook in fysiek opzicht trouwens, want je gaat al

snel naar de meest exotische verre oorden om aan toernooien mee te doen, Roermond bijvoorbeeld en zelfs Maastricht.

Eerst is er de wekelijkse avond van de school-schaakclub, met een heuse competitie, af en toe een voordracht door een oudere leerling en zelfs een simultaan tegen de kampioen van Limburg (Huub Borghouts, met wie ik later nog vaak de degens zal kruisen).

Dan komen ongeveer tegelijkertijd het lidmaatschap van de Venlose Schaakvereniging en de échte jeugdtoernooien. Nu komt het proces in een stroomversnelling. Met name het jeugdkampioenschap van Venlo in januari 1970 en het jeugdkampioenschap van Limburg in december van dat jaar waren indrukwekkende belevenissen die in hoge mate beslissend voor me zijn geweest.

Van het eerste evenement heb ik geen partijnotaties, maar de gevoelsherinnering die ik heb overgehouden aan de titanengevechten die ik hier leverde met reuzen als Hub Straatman, Martin Schrijver, Theo Reijnen en Ton Lecluse is onuitwisbaar. Van het tweede toernooi zou ik wél iets kunnen laten zien, maar juist daarom doe ik het liever niet. Weliswaar was dit jeugdkampioenschap van Limburg, waarin ik een voorronde-groepje met 2½ uit 3 won en in de finale alles remise speelde en derde werd, in mijn 'emotionele geheugen' misschien wel het mooiste toernooi dat ik ooit gespeeld heb, maar een koele beschouwing van de partijen is ontuchtend en zou hier niet op zijn plaats zijn.

Dan doemen in het voorjaar van 1971 de eerste grote seniortoernooien op (zo noemde je dat toen, tegenwoordig denk je bij de term senioren eerder aan 60-plussers). De uitdaging is enorm, het stimulerende effect nog enormer. Het kampioenschap van Noord-Limburg, onderverdeeld in voorrondes en finale, wordt een groot succes. En dan betreed je de hoogste arena die je op dat moment voor kunt stellen: het kampioenschap van Limburg.

En dan win je dat ook nog...

Dat leidt dan, behalve natuurlijk tot veel vreugde en een diepe ervaring van bevredigd zijn, voor het eerst in je leven tot een lichtelijk verwarrend gevoel van desoriëntatie en "is dit nou alles?". Je hebt een berg beklommen en constateert enigszins beteuterd dat je niet meer verder omhoog kunt. Wat nu?

Maar laten we eerst nog even kijken hoe mijn spel zich in deze periode inhoudelijk ontwikkelt.

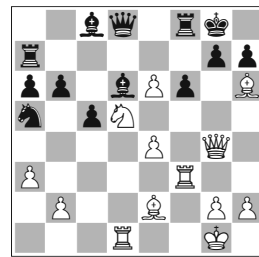
Dat gaat duidelijk in fasen en met groeistuipe. Eerste prioriteit lijkt het vermijden van al te krasse en frequente blunders te zijn geweest. Zo win je in het begin al heel wat.

Vervolgens ontstaat er een begin van positioneel begrip en wordt mijn spel rustig, tamelijk materialistisch, een beetje statisch en met een sterke neiging tot afruilen (misschien in de hoop dat mijn tegenstanders vergeten om terug te slaan, wat inderdaad wel eens voorkomt).

Deze prettige, maar vrij beperkte kijk op het spel is in het begin een grote verworvenheid, maar gaat na een tijdje knellen. Dit is een gezond en natuurlijk proces. Het tactische element wil zijn intrede doen, dus mentaal moet er ruimte komen om af en toe eens iets te offeren.

In deze fase begin ik te ontdekken dat allerlei combinaties die ik ken uit mijn leerboeken geen verschijnsel van een andere planeet zijn, maar daadwerkelijk in mijn eigen partijen kunnen voorkomen. Dit is natuurlijk buitengewoon inspirerend. Krijg ik de kans zoets in de praktijk toe te passen, dan is dat een pure genotservaring.

Zo staat bijvoorbeeld een partij die ik begin 1971, ergens in de duistere krochten van de Limburgse onderbond, tegen Piet Kuntzelaers speelde, in mijn geheugen gegrift.

Hier deed ik 24. ♖xa6 met de pointe 24... ♙xa6 25. e7 ♜xe7 26. ♘xe7+ ♚xe7 27. ♜xd6.

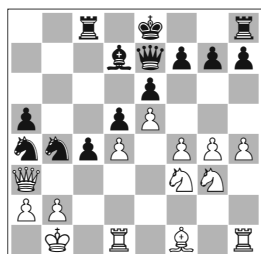
In feite natuurlijk niets bijzonders, maar toen een piekervaring van jewelste.

In deze periode ga ik ook veel meer in alle mogelijke stellingen bewust op zoek naar combinaties. Mijn stijl wordt agressiever en gevaarlijker, maar ook roekelozier. Er groeit blijkbaar een al te groot vertrouwen dat ik me ook in de meest hachelijke situaties altijd nog wel zal weten te redden.

Hoe kan het ook anders als er af en toe een engeltje op je schouder zit in situaties als de volgende.

Paul van der Sterren Huijing

Scholentoernooi Roermond 1970

20... ♖xb2!

Oh.

21. ♖xb2 c3

Hier lijkt iemand vreselijk te worden weggespeeld.

22. ♖c1 c2+ 23. ♔a1 cxd1 ♖ 24. ♖xd1 ♖c2
25. ♖h2 ♔a4

Over 20... ♖xb2! 21. ♖xb2 ♖c3 zullen we het maar niet hebben.

26. ♔b5+! ♔xb5 27. ♖xc2 ♖xc2+ 28. ♖xc2
0-0 29. ♖g5

Plotseling kan wit iets terugdoen.

29... ♖g6 30. ♖h5 ♖b8 31. ♖f6+ ♔g7 32. ♖h5+
♔g8 33. ♖f6+ ♔g7 34. ♖h5+ ♔h8 35. f5!

Leuk, al zou het nu na eenvoudig 35... ♖b4! toch nog altijd snel afgelopen zijn geweest met de witjes.

35... ♔c4? 36. fxe6 fxe6 37. ♖f6 ♖b4 38. ♖c1

Nu heeft wit deze zet nog, verdediging en aanval tegelijk.

38... ♔g7?

Mijn tegenstander raakt de weg kwijt. "Het resultaat van mijn briljante verdediging" zal ik inder tijd vol trots gedacht hebben. En het is waarschijnlijk nog waar ook.

39. ♖xe6+ ♔h8 40. ♖g5 ♔xa2?? 41. ♖f7+
♔g7 42. ♖h6+ ♔xf7 43. ♖xh7+ ♔e6 44. ♖d7

Mat!

Wie zou na zo'n ervaring niet geloven onkwetsbaar te zijn?

Tot mijn geluk wordt deze illusie echter snel doorgeprikt. Een maand later loop ik in een partij

tegen de toenmalige jeugdkampioen van Limburg, Elbert Fliet, hardhandig tegen de lamp.

Paul van der Sterren Elbert Fliet

Scholenwedstrijd Maastricht 1971

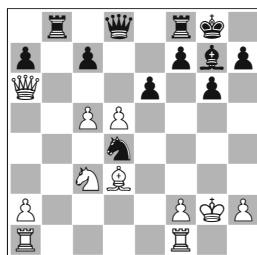
1.e4 d5 2.exd5 ♖f6 3.d4 ♖xd5 4.c4 ♖b6
5. ♖f3 g6 6. ♔e2 ♔g7 7. ♔e3 0-0 8. ♖c3 ♖c6
9.0-0 ♔g4

In deze variant, die toen volkomen nieuw voor me was, geeft zwart zijn tegenstander een breed pionnencentrum om daar onmiddellijk zware druk op te zetten. Het beviel me helemaal niet. Ik voelde me in het defensief gedrongen en had het idee dat ik niet 'in mijn spel kon komen'. Vele jaren later zag Jeroen Piket, die een briljant tacticus was, dit blijkbaar ook als dé manier om mij met zwart aan te pakken. Hij maakte er in ieder geval vaak en met succes gebruik van. Je moet het wel kunnen natuurlijk.

10.d5 ♔xf3 11.gxf3 ♖e5 12.c5 ♖bc4
13. ♔d4?

Het is niet mijn bedoeling deze partij serieus te analyseren, maar het is wel duidelijk dat ik vanaf hier iedere voorzichtigheid uit het oog verlies. Zowel tactisch als positioneel word ik nu compleet overspeeld.

13... ♖xb2 14. ♖b3 ♖bd3 15. ♔xd3 ♖xf3+
16. ♔g2 ♖xd4 17. ♖xb7 ♖b8 18. ♖a6 e6

Geen tegenaanval te bekennen voor wit.

19. ♖ac1 ♖h4 20. ♖e4 exd5 21. ♖g3 f5
22. ♖g1 f4 23. ♖f1 ♖b2

Opgegeven.

De meeste indruk maakte in deze partij niet eens het krachtige spel van mijn tegenstander, maar vooral het feit dat ik op geen enkele manier mijn koning in gevaar had kunnen brengen of tactisch iets terug had kunnen doen. Dat ervoer ik als een enorme frustratie, maar het bracht me wel op de gedachte "dat wil ik ook", "zo wil ik ook kunnen spelen".

En langzamerhand begint dat ook inderdaad te gebeuren. Naarmate het jaar 1971 vordert, wordt mijn spel onmiskenbaar volwassener, sterker, en de al gesignaleerde roekeloosheid houdt zich beperkt tot het natuurlijke optimisme van de jeugd.

Met verbazing, maar ook met een snelle acceptatie, word ik me bewust van mijn eigen kracht. Het zelfvertrouwen groeit en parallel daaraan de wil om te winnen. Langzamerhand begin ik een gevaarlijke kleine vechtmachine te worden. Waarschijnlijk was het voor veel van mijn tegenstanders – onschuldige brave huisvaders, die gewoon gezellig een partijtje wilden schaken – niet meer zo'n onverdeelde genoeg om tegenover deze jongen te moeten plaatsnemen. Ik heb wel wat met ze te doen nu, achteraf, maar ja...

Je klimt snel in de hiërarchie, wat je – de waarheid moet gezegd worden – de gewoonste zaak van de wereld gaat vinden. Ik zou nu zelf ook niet graag meer tegen de zelfbewuste, tot in zijn tenen gemotiveerde net 15-jarige spelen, die in april 1971 de volgende beslissende partij won in de voorrondes van het kampioenschap van Noord-Limburg.

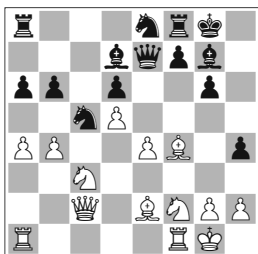
Charles Hinssen Paul van der Sterren

Venlo 1971

1.d4 ♘f6 2.c4 g6 3.♘c3 ♘g7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.♙e3 e5 7.d5 c6 8.♘ge2 cxd5 9.cxd5 a6 10.a4 b6 11.♘g3 ♘bd7 12.♙e2 ♘e8 13.0-0 h5

Hier was ik indertijd bijzonder tevreden over. Inderdaad is het thematische 13...f5 na 14.f4 of 14.exf5 gxf5 15.f4 niet bepaald een succes voor zwart.

14.f4 h4 15.♘h1 exf4 16.♙xf4 ♚e7 17.♘f2 ♘c5 18.♚c2 ♙d7 19.b4

19... ♙xc3

“Zonder angst voor spoken” is een mooi cliché uit de boeken. “Met de onschuld van de jeugd”

zou je ook kunnen zeggen. Ik herinner me wel dat ik het allemaal vrij scherp berekend had.

20.♚xc3 ♘xe4 21.♘xe4 ♚xe4 22.♙h6 ♚c8! 23.♙f3 ♚xc3 24.♙xe4 ♘g7 25.♚f6 ♚e8 26.♚af1 ♙f5! 27.♙xg7 ♘xg7

Dank u. Na 28.♙xf5 ♘xf6 29.♙d7+ ♚e7 wint zwart gemakkelijk. In plaats daarvan deed mijn tegenstander 28.♚xd6 ♙xe4 29.♚e1, maar daar had hij geen succes mee.

Van grote invloed op iemands ontwikkeling is samenwerking of althans contact met andere schakers. Voor mij waren dat aanvankelijk, zoals ik al beschreef, mijn opa en de kring van mijn schoolvrienden, later werden dat verschillende van mijn clubgenoten van de Venlose Schaakvereniging.

De belangrijkste daarvan was Wil Willers. Wil (meneer Willers, zoals ik hem noemde) was in die tijd niet alleen één van de beste Venlose schakers, maar ook en vooral iemand met een grote belangstelling voor de schaakliteratuur, voor serieuze studie en voor wat je zou kunnen noemen de ‘grote schaakwereld’. De samenwerking met hem is van grote waarde voor me geweest. We speelden talloze trainingspartijen, waarvan we vooral de openingen grondig bestudeerden, en ik maakte kennis met de vele prachtige boeken uit zijn uitgebreide bibliotheek en met serieuze tijdschriften als *De Losbladige* en *Schaakbulletin*.

Mede hierdoor ging er een frisse wind waaien door mijn openingenrepertoire. Ongeveer een jaar eerder had ik, in grote trekken, het repertoire uit het boek *Repertoire van schaakopeningen* van J.G.T. Donk geadopteerd. 1.e4 met wit en Spaans en Konings-Indisch met zwart. Dat was mijn spel zeer ten goede gekomen. Gezonde openingen, parate kennis van allerlei varianten en vooral ook het plezier in de ontdekking dat mijn openingen nu plotseling duidelijk sterker waren dan die van de meeste van mijn tegenstanders.

Maar ook hier geldt: stilstand is achteruitgang. Er moest weer eens een raam worden opengezet. Zonder 1.e4 overboord te gooien, begin ik 1.♘f3 te spelen en met zwart blijkt de Pirc me bijzonder goed te liggen. Deze openingen leer ik uit de Batsford-boeken van Keene en Botterill, die ik inmiddels kan lezen dankzij de lessen Engels op school. Ook de Oostduitse openingsboeken van Sportverlag Berlin, geschreven door enkele van de beroemdste Sovjet-grootmeesters, beginnen mijn kennis en begrip te beïnvloeden. Ze zijn wel erg dik, maar een stuk interessanter dan mijn

schoolboeken (die trouwens ook steeds dikker en moeilijker worden).

Het is misschien wat melodramatisch, maar ik kom er toch niet onderuit dit hoofdstuk te besluiten met een partij die enorm belangrijk voor me is geweest. Een ronde voor het einde van het Limburgs kampioenschap stond ik samen met mijn tegenstander bovenaan. Het sportieve gewicht van deze partij was dus kolossaal en... dat voelde ik. Een week lang leefde ik in grote spanning naar deze apotheose toe. Maar je kunt heel wat hebben op die leeftijd en het heeft me (waarschijnlijk) geen kwaad gedaan.

Paul van der Sterren Hans ten Berge

Kampioenschap van Limburg 1971

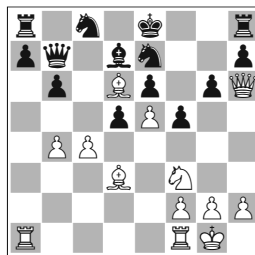
1.e4 e6

Nog staat me helder voor de geest hoe ik me een week lang had voorbereid op een Draak. Toch was ik blij met 1...e6. Op het Siciliaans had ik nog weinig grip in die dagen (nooit gehad trouwens) en in het Frans, vooral in de Winawer, voelde ik me goed thuis.

2.d4 d5 3.♘c3 ♙b4 4.e5 c5 5.a3 cxd4
6.axb4 dxc3 7.♗f3 ♚c7 8.♚d4 ♘e7 9.♙d3
♘d7 10.0-0 ♘b6 11.♚g4 cxb2 12.♙xb2 g6
13.♚f4 f5 14.♙d4

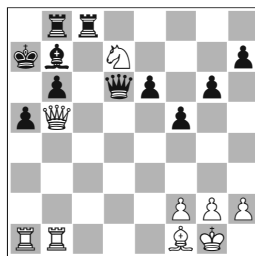
Wit heeft prachtige compensatie voor de geofferde pion en wat belangrijker is: al mijn moordenaarsinstincten waren gewekt.

14...♙d7 15.♙c5 ♘bc8 16.c4 b6 17.♙d6 ♚b7
18.♚h6

Zwart heeft zich vreselijk in de nesten gewerkt. Hij kan geen kant meer op.

18...♘xd6 19.exd6 ♘c6 20.♚g7 0-0-0
21.cxd5 ♘xb4 22.♚c3+ ♙b8 23.♚xb4
♚xd5 24.♚a3 a5 25.♗fb1 ♙a7 26.♚b2 ♗b8
27.♙f1 ♚xd6 28.♚e2 ♙c8 29.♚b5 ♙b7
30.♘e5 ♗hc8 31.♘d7

en zwart gaf het op. Op deze partij ben ik heel lang apetrots geweest.

1971-1973

KAMPIOEN VAN LIMBURG

Jongeling, ik zeg je: groei op!

Meester Eckhart

Na zo'n climax volgt onvermijdelijk een emotionele terugval. Je hebt genoten van de kick van de uitdaging, van de competitie, van de roes van het succes en nu moet je weer terug naar het gewone leven ("Back to the coalmines", zoals mijn Bundesliga-collega Will Watson later placht te zeggen als hij na een opwindend schaakweekend in Duitsland weer terug moest naar zijn kantoorbaan in Londen). Net als een soldaat die terugkeert uit de oorlog, ben je daar niet meer zo geschikt voor, maar het leven trekt zich daar niets van aan, dat gaat gewoon door. In mijn geval betekende dat terug naar school, maar ook terug naar de clubcompetitie en de trainingspartijen. Je ervaart dat als slappe kost en je krijgt het gevoel dat je leven iets van zijn glans verloren heeft. Er ontstaat een zekere ontevredenheid, veroorzaakt door het onbewuste verlangen naar een hernieuwing van de kick, een herhaling van de piekervaring. Dit verlangen wordt een krachtige drijfveer in je leven, onzichtbaar en op de achtergrond.

Kortom – het valt niet te ontkennen –, je bent verslaafd. Zoals zoveel andere 'legitieme' en sociaal aanvaardbare activiteiten heeft ook het schaken ontegenzeggelijk een verslavend effect. Je leeft van piekervaringen en in de periodes daartussen houd je je bezig met dingen waarvan je denkt dat ze het volgende hoogtepunt dichterbij zullen brengen. Voor mij was dat: studeren, analyseren, openingen voorbereiden en vooral veel blijven spelen.

Een ander aspect van het succes is de roem die je onvermijdelijk ten deel valt. Je naam komt in de krant, er wordt op een andere manier naar je gekeken, de rector van je school informeert hoe het met je gaat. Je wordt iemand.

Dat is natuurlijk heel prettig, zeker voor een jongen in de puberteit, maar het heeft toch ook zijn nadelen. Het grote bezwaar: je gaat er zelf in geloven. "Hallo, u spreekt met de kampioen van Limburg" is een grapje dat ik aantref in mijn schoolagenda uit die tijd. Je ontwikkelt een bepaald beeld van jezelf en onbewust ga je je verplicht voelen om daar ook voortdurend aan te

beantwoorden. Je krijgt het gevoel te worden opgejaagd. Door wie? Door jezelf, of beter gezegd, door het beeld dat je van jezelf gevormd hebt.

Voor mij betekende dat in deze fase het zorgvuldig beschermen en telkens opnieuw bevestigen van mijn status van Limburgs kampioen. Dat werd mijn tweede verborgen drijfveer. Aan de ene kant gaf me dit een geweldige motivatie, namelijk om de hele provincie stevig onder de duim te houden. Aan de andere kant creëerde ik hiermee, zonder het te beseffen, een onzichtbaar plafond voor mezelf.

Het is mogelijk dat dit alles op de argeloze lezer wat negatief overkomt. Zo bedoel ik het niet. Het element plezier bleef volop aanwezig. Ik probeer alleen maar te schetsen wat er zich zoal aan psychologische processen afspeelde in mijn hoofd. Die hebben altijd twee kanten, want de hersenen van een mens werken even digitaal als die van een computer. En het is niet mijn bedoeling om de schaduwkanten buiten beeld te houden. Waar een 1 is, is een 0.

Tot nu toe had zich na iedere sprong voorwaarts altijd onmiddellijk een volgende uitdaging gemeld, maar als je bovenop een berg staat is de volgende stap niet meer zo vanzelfsprekend. Je kunt natuurlijk naar die hogere berg, die je in de verte ziet liggen, maar de verleiding is wel heel groot om te blijven waar je bent en jezelf te koesteren in het warme zonlicht.

Achteraf kun je hierover nadenken en op het idee komen dat mijn ontwikkeling in deze fase misschien werd afgeremd doordat ik maar in Limburg bleef hangen, fysiek maar vooral mentaal. Had ik actiever naar nieuwe uitdagingen moeten zoeken? Zou het anders zijn gegaan als ik in Amsterdam geboren was, of in Moskou? Kortom, ik verval hier in precies dezelfde klaagzang, die ik al van zoveel andere mensen heb gehoord. "Als ik me er echt voor had ingezet...", of nog beter "Als ik maar de mogelijkheden had gehad die er tegenwoordig zijn, dan... o, wat zou ik dan goed zijn geworden".

Maar wat ik alleen maar duidelijk wil maken is dat deze situatie zijn eigen dynamiek heeft gehad, die onvermijdelijk mijn verdere ontwikkeling (mede) heeft bepaald. En dat een dergelijke dynamiek altijd twee kanten heeft. Je krijgt de kracht, maar ook de angst van de kampioen. De angst om af te gaan. Je zou het het syndroom van de dorpskampioen kunnen noemen. Tegenover mensen die door je titel zijn geïmponeerd voel je je sterk, maar tegenover mensen die daar niet intrappen word je onzeker. Je voelt je naakt. In het ergste geval ontaardt dit in vermijdingsgedrag. Je blijft veilig in je dorpje, wordt keer op keer kampioen en vermijdt het om ooit een poging te doen naar een hoger niveau door te stoten, want dan zou je je immers op een gebied moeten begeven waar je status geen waarde heeft.

Hierin volkomen vast te lopen is iets wat me gelukkig bespaard is gebleven. Weliswaar voerde ik in de jaren 1972-1974 een waar schrikbewind in de Limburgse kampioenschappen (in drie toernooien samen stond ik slechts twee halve punten af). Ook voelde ik die onzekerheid 'buiten het dorp' wel degelijk, bijvoorbeeld in de nationale en internationale jeugdtoernooien die vanaf 1972 op mijn pad kwamen en waarin ik aanvankelijk niet zoveel succes had. Maar de drang om verder te komen was gewoon te sterk. Het ging vanzelf. De groei-kracht van een jong en gezond organisme overwint alles. Het remmende effect was er wel, tot op zekere hoogte, maar zonder dat ik dat zelf zo in de gaten had begon ik in feite toch al vrij snel aan de volgende berg.

Eén ding wordt in deze tijd dan ook wel duidelijk: een weg terug is er niet meer, als die er al ooit geweest is. Deze jongen wordt schaker.

De eerste echte nieuwe prikkels komen begin 1972. Ik word lid van de Schaakclub Eindhoven en zal een half jaar lang op maandagavonden afwisselend de interne competitie in Venlo en in Eindhoven spelen. Hier ontmoet ik spelers uit de landelijke hoofdklasse, wat me onmiddellijk weer dat heerlijke opwindende gevoel geeft naar een nieuw niveau te worden getild. Het zijn geharde tegenstanders. Ze laten zich niet bang maken en zijn moeilijk beschwindelbaar. Het brengt me dan ook geen roem, het levert niet de krantenkoppen op die in Venlo altijd voor me klaar liggen, maar ondertussen leer ik er wel heel veel van.

Korte tijd later word ik 'geadopteerd' door een Duitse club, Turm Viersen, net over de grens.

Hier zal ik ruim drie seizoenen meespelen in de externe competitie op regionaal niveau. Ook dit is een belangrijke stimulans voor me. De 'carrièremogelijkheden' zijn er wel niet groot, maar de tegenstand is goed, de nieuwe omgeving is inspirerend en bovendien wordt mijn ontluikende schakersego enorm gestreeld door de bijzondere positie die ik hier als buitenlander inneem en het opvallende respect waarmee ik door mijn teamgenoten word bejegend. Ik word zelfs betaald! Ik heb er niet om gevraagd, maar de teamleider, overigens een bijzonder vriendelijke en bescheiden man, stáát er gewoon op. In economisch opzicht begint mijn schakersleven dan ook in Viersen.

Ook schaaktechnisch maakt de kampioen van Limburg, haast ongemerkt, alweer flinke vorderingen. Zijn openingen worden steeds beter, het repertoire steeds groter (1.d4 en 1.c4 komen erbij, verschillende varianten van het Siciliaans, Benkögambiet). Bovendien worden de strategische lijnen, die in die openingen hun beginpunt hebben, nu ook beter doorgetrokken in het middenspel. Het gaat positioneel allemaal wat meer kloppen.

Daarnaast begint een niet aflatende bestudering van de eindspelliteratuur (hier was ik gek op) nu ook zijn vruchten af te werpen. In eindspelsituaties heb ik nu op veel van mijn tegenstanders een belangrijke voorsprong. En ook mentale vaardigheden ontwikkelen zich. Met vallen en opstaan, dat wel.

Maastricht, eind december 1971. Het jeugdkampioenschap van Limburg.

Eerste dag. Ik ben de favoriet, maar de voorrondes verlopen grillig. Ik maak veel fouten, ontsnap uit een verloren stelling, verlies een partij.

Tweede dag. De finale. 's Ochtends loop ik van het station naar de speelzaal, alleen. De weg loopt langs de Maas en door een park. Het is stil op straat. Als ik achter het bord zit voor de eerste finalepartij ben ik kalm en geconcentreerd. Het wordt remise, maar de kalmte blijft en de concentratie groeit uit tot vastberadenheid. De laatste twee partijen win ik, niet met briljant maar zeker met heel redelijk spel. De buit is binnen en, wat misschien nog belangrijker is, ik heb ontdekt dat het heel goed voor me kan zijn om mezelf vóór een belangrijke partij even af te zonderen en te ontspannen. Niet dat ik later altijd zo verstandig was om dat ook inderdaad te doen. Maar toch. Ik

heb heel wat in parken gewandeld en op bankjes gezeten in mijn leven. 'Bij jezelf komen' wordt dat wel genoemd, maar dat ontdekte ik pas heel veel later.

Ook mijn zelfvertrouwen groeit maar door. Het lijkt er bijvoorbeeld in het geheel niet onder te lijden dat ik in het voorjaar van 1972 heel wat meer nederlagen moet slikken dan een jaar eerder. Zo sta ik nu, achteraf, best wel versted van de rust en de zekerheid waarmee ik in onderstaande partij de mooie kanten van het Benkögambiet laat zien.

Het is natuurlijk in hoge mate de onverschrokkenheid van de jeugd – het fenomeen angst is je gewoon nog niet bekend – maar er moet toch ook een enorm vertrouwen aan ten grondslag gelegen hebben. Een jaar eerder was deze tegenstander nog een geweldige uitdaging voor me geweest, maar van deze partij herinner ik me niet bijzonder opgewonden te zijn geraakt. Het ging gewoon vanzelf.

Charles Hinssen Paul van der Sterren

Venlo 1972

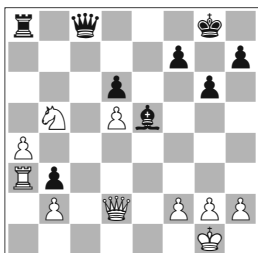
1.d4 ♖f6 2.c4 c5 3.d5 b5

Het Benkō- of (zoals het toen heette) Wolgagambiet was in deze tijd mijn grote liefde. Het speelt vrij gemakkelijk en lag me (dus) goed.

4.cxb5 a6 5.e3 g6 6.♗c3 ♕g7 7.♗f3 0-0 8.♕e2 axb5 9.♕xb5 ♕a6 10.♕xa6 ♖xa6 11.0-0 d6 12.e4 ♗bd7 13.♖c2 ♖a8 14.♗e1 c4

Je kunt hierop wel wat kritiek hebben en ook in het vervolg ga ik misschien wat ééndimensionaal te werk, maar de vaart zit er toch goed in en de strategische lijn is ook niet verkeerd.

15.♕e3 ♗g4 16.♕d4 ♗ge5 17.♗xe5 ♗xe5 18.♕xe5 ♕xe5 19.a4 ♗b8 20.♗a3 ♗b4 21.♗ea1 ♖b7 22.♗1a2 e6 23.♗b5 exd5 24.exd5 ♗a8 25.♖d2 ♗b3 26.♖xb3 cxb3 27.♗a3 ♖c8

Met veel plezier heb ik alle strategische ideeën uitgevoerd, nu ga ik met nog meer plezier de tactische fase in. Zo'n 25 jaar later was dat wel anders! Maar laten we het daar nog maar even niet over hebben.

28.♖xb3 ♖xa4 29.g3 ♗a1+ 30.♕g2 ♖c4 31.♖d3 ♖c1 32.f4 ♖h1+ 33.♕h3 ♗f1 34.fxe5 ♗f2 35.♗xd6 ♖xh2+ 36.♕g4 ♖h5
Mat.

Een andere nieuwe prikkel komt in de vorm van nationale en internationale jeugdtoernooien. Dat begint met het jeugdkampioenschap van Nederland in april 1972, waar ik niet zozeer iets bijzonders presteer, maar waar ik me wel 'inwerk' in de kring van mijn generatiegenoten. Ik kan redelijk tegen ze op, schiet hier en daar natuurlijk ook tekort, maar het belangrijkste is: je leert elkaar kennen. Tussen de deelnemers aan zo'n toernooi ontstaat een soort onzichtbare hiërarchie en daarvan gaat een stimulerend effect uit. Het is alsof iemand je een kaart laat zien wanneer je verdwaald bent geraakt. Het geeft je nieuwe oriëntatiepunten, plotseling weet je weer waar je naartoe moet.

En dan is er natuurlijk de ambiance van dit toernooi! Altijd heb je gespeeld onder omstandigheden die of op het schoolleven of op een café zijn gemodelleerd. Nu zit je plotseling in een echte toernooizaal met een wedstrijdleider die beleefd tegen je is, waar de drankjes gratis voor je klaarstaan en waar toeschouwers achter een koord moeten blijven. Ook logeer je voor het eerst van je leven in een hotel. En wat het allerbelangrijkst is: iedereen speelt enthousiast mee in jouw idee dat je met iets enorm belangrijks bezig bent. Er is een officiële opening met bobo's en toespraken, er wordt een heus bulletin van iedere ronde gemaakt, er komt een verslag in *Schakend Nederland* en in *Schaakbulletin*.

Kortom: je gaat het gevoel krijgen dat je de echte schaakwereld betreedt. Je wordt er wéér dieper ingetrokken.

Dan komen de eerste internationale toernooien. Opnieuw wordt je wereld groter en opnieuw doorloop je een heroriëntatieproces. Je merkt dat je heel wat van je internationale leeftijdgenoten aankan, maar af en toe word je ook ongenadig van het bord gezet. Zo maak ik in de zomer van 1972 hardhandig kennis met Larry Christiansen en Jon Speelman, twee mensen waarmee ik ook later nog heel wat te stellen zal krijgen.

Interessant is trouwens dat ik het in deze tijd beter doe in teamwedstrijden dan in individuele toernooien. Het valt me niet mee, zo helemaal alleen in vreemde oorden als Schilde in België en Viana do Castelo in Portugal. Wat zat me dwars? Inder tijd zou ik geantwoord hebben “Geen idee, niets”. Nu denk ik dat het ten eerste de druk was, die ik (zo jong al) mezelf oplegde om toch maar vooral goed te presteren, en ten tweede – ondanks de natuurlijke kameraadschappelijkheid onder de deelnemers – de eenzaamheid.

Het eerste probleem begon ik in die tijd al wel enigszins aan te voelen, maar ik herkende het nog niet als problematisch. Ik was er juist trots op zo ambitieus te zijn.

Het tweede probleem gaat misschien nog iets dieper en hiervan was ik me dan ook in het geheel niet bewust. Maar de eruit voortvloeiende stress was er wel degelijk en beïnvloedde mijn spel en de beleving van deze toernooien negatief.

Wie zich eenzaam voelt, voelt zich slecht en wie zich slecht voelt, schaakt ook slecht. Voor gevoelens kun je als schaker nog wel de ogen sluiten (sterker nog, het schaken gaat juist fungeren als middel om je af te sluiten voor zulke negatieve emoties), voor slechte resultaten niet. Omdat je echter geen idee hebt wat er aan de hand is, kun je hier – voorlopig – niets aan doen. Je bent je leven, je identiteit, jezelf nog helemaal aan het opbouwen als je jong bent. Voor de meeste mensen komt de kans op zelfreflectie en de mogelijkheid om misschien iets van die identiteit weer los te laten, pas veel later. Dat was voor mij niet anders.

Het zal dan ook geen toeval zijn dat ik in mijn partijen uit deze periode voor het eerst een fenomeen aantref waar ik mijn schakersleven lang aan zal blijven lijden en waar in feite vrijwel iedereen in mindere of meerdere mate last van heeft: blunders.

Blunders zijn rare fouten, tactisch of positioneel, die niet voortkomen uit onbegrip, maar die blijkbaar het gevolg zijn van een moment van paniek, desoriëntatie, verstandsverbijstering, kortom: van exploderende stress.

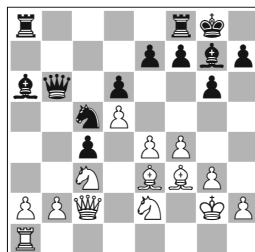
Gek genoeg is dit in feite een goed teken. Blunders maak je namelijk pas vanaf een bepaald niveau. Niet een niveau van schaaktechnisch inzicht, maar van winstwil en alles wat daarvoor nodig is: concentratie, inzet, vasthoudendheid. Het betekent dus dat je in staat bent om jezelf

onder maximale druk te zetten, zo maximaal zelfs dat je systeem af en toe oververhit raakt. Per saldo zal het je resultaten ten goede komen dat je de boog zo strak kunt spannen. Alleen: het moet niet te vaak voorkomen, want het kan nog zo noodzakelijk zijn voor je organisme om af en toe eens stevig te blunderen, zolang je dit mechanisme niet begrijpt is het vreselijk frustrerend. De blunder wordt dan ook niet bepaald hoog gewaardeerd. Ik zou er een apart boek aan kunnen wijden, maar dat doe ik niet. We houden het gezellig. Wel zal ik er nog een paar keer op terug moeten komen, vrees ik. Hier houd ik het even bij twee 'mooie' voorbeelden uit deze vroege periode.

Het eerste is van positionele aard en stamt uit de wedstrijd om de Glorneycup, een jeugdlandentoernooi, uit de zomer van 1972.

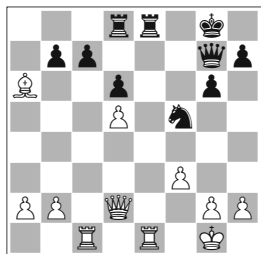
Stephen Meyler Paul van der Sterren

Londen 1972

Alweer is een Benkögambiet van een leien dakje gegaan, maar op dit moment ontstond er kortsluiting in mijn hoofd, waarschijnlijk als gevolg van opkomende tijdnood (ook een interessant fenomeen trouwens, waar ik in een later hoofdstuk nog uitgebreid op terug zal komen). In plaats van een van de gezonde zetten te spelen die er in overvloed zijn, zoals 19...♖fb8, 19...♖c7 of wat dan ook, geef ik nu met 19...♖b7?? mijn tegenstander de gelegenheid om de stelling totaal (en zeer in zijn voordeel) te transformeren met 20.♙xc5 dxc5 21.e5, waarna de strijd weer volledig open is (op zijn zachtst gezegd). Het werd tenslotte remise na zware strijd.

Het tweede voorbeeld, uit de partij Van der Sterren-Huijzers uit het kampioenschap van Limburg, eveneens in de zomer van 1972, is van tactische aard en zo mogelijk nog krasser.

In plaats van nu eenvoudig met 22.♘b5 mijn pluspion te consolideren, kom ik op het onzalige idee om het mooier te willen doen, namelijk met 22.♖xe8+ ♜xe8 23.♙xb7, gebaseerd op de 'pointe' 23...♞b8 24.♚a5. Vraagtekens schieten hiervoor te kort en dit is dan ook werkelijk een van de krankzinnigste blunders die ik ooit gemaakt heb.

Overigens won ik de partij nog wel. Hoewel mijn tegenstander zich de stukwinst met 24...♚d4+ (direct 24...♚xb2 had natuurlijk ook gekund) 25.♙h1 ♚xb2 niet liet ontgaan, raakte hij na 26.♚xc7 ♞xb7 27.♚c8+ ♙g7 28.g4 dermate in de war dat hij me de kans gaf om met 28...♞e3?? 29.♞c7+ ♞xc7 30.♚xc7+ ♙h6 31.g5+! het stuk weer terug te winnen, waarna hij op zijn beurt instortte en alles wegaf.

Grappig genoeg voel ik zelfs nu nog het verschil in emotie waarmee ik in deze partij mijn eigen blunder en die van mijn tegenstander bekijk. De mijne zie ik, zoals ik al aangaf, als een "krankzinnige blunder", iets wat niet had behoren te gebeuren. Over die van mijn tegenstander heb ik meer een tevreden gevoel in de trant van: mooi werk, dat heb ik toch maar even afgedwongen. Indertijd was dat ongetwijfeld niet anders. Iedere schaker zal dit verschil in beoordeling herkennen. Als je zelf blundert is dat verschrikkelijk, overkomt het je tegenstander dan is dat de normaalste zaak van de wereld. Het is blijkbaar de enige manier waarop je je zelfrespect en je imago tegenover de buitenwereld kunt bewaren.

Overigens laat dit fragment ook een andere eigenschap zien die in die tijd mijn stijl begint te typeren: de neiging om positioneel spel met tactische middelen te combineren. Dit is op zich geen slechte eigenschap, integendeel zelfs (indertijd was ik er bijzonder trots op), en behalve fiasco's van het kaliber dat we net gezien hebben is er ook veel moois mee tot stand gebracht. Misschien zul-

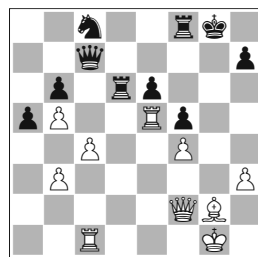
len we er in het vervolg nog wat voorbeelden van tegenkomen. Ook begint mijn spel langzamerhand iets stevigs te krijgen, iets geroutineerd. Drie jaren van intensief wedstrijdschaak hebben inmiddels een behoorlijk ervaren wedstrijdsspeler van me gemaakt. Bijna al mijn partijen vanaf zo ongeveer de zomer van 1972 maken een tamelijk sympathieke indruk op me, nu ik ze weer eens naspeel. Aan sommige van die partijen heb ik bovendien een bijzonder goede herinnering, zoals aan deze:

Paul van der Sterren Fernando de la Fuente Arias

Viana do Castelo 1972/73

Het zou een beetje overdreven zijn om echt commentaar te gaan geven, maar de algehele strategische lijn is toch heel aardig en zogauw er rake klappen kunnen worden uitgedeeld ben ik er als de kippen bij.

1.c4 c5 2.♘c3 ♘c6 3.g3 g6 4.♙g2 ♙g7 5.a3 ♘f6 6.♞b1 a5 7.e4 d6 8.f4 0-0 9.♘f3 ♙g4 10.h3 ♙xf3 11.♙xf3 ♘d4 12.0-0 ♞b8 13.a4 ♘d7 14.♙g2 e6 15.d3 ♘b6 16.♙e3 ♚d7 17.b3 ♞be8 18.♚d2 ♘c8 19.♘b5 b6 20.♚f2 ♘xb5 21.axb5 ♘e7 22.d4 ♚c7 23.g4 f5 24.gxf5 gxf5 25.e5 cxd4 26.♙xd4 ♘c8 27.♞fe1 ♞d8 28.♞bc1 dxe5 29.♙xe5 ♙xe5 30.♞xe5 ♞d6

31.c5 bxc5 32.♞exc5 ♚b8 33.♞c7 ♞d1+ 34.♙h2 ♞d3 35.♚b2 ♘e7 36.♚e5 ♙f7 37.♞1c6

En hier ging zwart door zijn vlag.

"Uma boa partida" schreef de plaatselijke krant, een compliment waar ik heel trots op was. En ik was het er ook helemaal mee eens. In schaaktechnisch opzicht was deze partij echt een piekervaring voor me, zo blij was ik met het geslaagde positiepel en met de manier waarop ik het afmaakte.

Overigens presteerde ik het tijdens dit toernooi een keer om tijdens de partij in slaap te vallen. Op sommige dagen begon de ronde pas om half negen 's avonds en omdat we het toen gebruikelijke tempo van 40 zetten in 2½ uur speelden, betekende dit dat de partijen tot half twee 's nachts konden duren, wat misschien in Portugal normaal, maar voor mij toen ongehoord laat was. In de eerste ronde was ik daar nog totaal niet tegen opgewassen en toen ik omstreeks middernacht zag dat mijn vlag op vallen stond, was ik zo moe dat ik gewoon niet meer wist of ik nu op het punt stond om door tijdsoverschrijding te verliezen of dat ik nog een uur de tijd had. Vrijwel verdoofd en sowieso niet in staat om in die paar seconden nog de veertigste zet te halen, besloot ik om mijn vlag maar te laten vallen en te zien wat er zou gebeuren. Pas toen mijn tegenstander geen winst claimde begreep ik dat ik nog een uur over had, maar het zal niemand verbazen dat ik die partij alsnog verloor.

In deze fase begint ook duidelijk te worden dat ik het nu toch vooral van de jeugdtoernooien moet hebben om verder te kunnen groeien. Het is als het ware de berg met het duidelijkste perspectief naar de top, veel meer in ieder geval dan de nog nauwelijks zichtbare, ver weg in de nevel hangende grotomensenbergen. Geleidelijk schuiven dan ook de clubwedstrijden, de kampioenschappen van Venlo en Limburg en al het aanverwante (hoe graag je die allemaal ook nog steeds wil winnen!) naar de achtergrond. Toen ik voor het eerst van mijn leven in een bestuurlijk conflict verzeild raakte en hierdoor ernstig werd belemmerd in wat ik als mijn natuurlijke vooruitgang beschouwde, kwam dat dan ook hard aan.

Februari 1973. Door bestuurlijke lomphed (milder kan ik het nog steeds niet formuleren) ben ik buitenspel gezet voor het jeugdkampioenschap van Limburg, de voor mij noodzakelijke toegangspoort naar het Nederlands jeugdkampioenschap. Even lijkt alles nog goed te komen als mijn vriend Peter Teeuwen (inderdaad, de man van het eerste diagram) zijn plaats aan mij afstaat, maar blijkbaar is het werkelijk niet de bedoeling dat dit toernooi goed voor mij afloopt, want nu slaat het noodlot pas echt toe. In de eerste voorronde speelt een volkomen onbekende jongen uit Roermond de partij van zijn leven en schopt me van het bord (om daarna weer in de anonimiteit te verdwijnen). Als ik er vervolgens niet in slaag om

te winnen van Peter Scheeren lig ik er wéér uit en nu definitief.

Op zo'n moment kleden het gevoel te hebben gefaald, de hoogopgelopen emoties van teleurstelling, schaamte en machteloze woede, je echt even helemaal uit, ook al ben je pas zestien jaar oud. Je zelfvertrouwen is verbrijzeld. Plotseling verlies je ook in de veilige omgeving van je eigen clubavond partijen van mensen die je allang achter je dacht te hebben gelaten. Je wereld stort in... even, heel even maar.

En zo maak je kennis met een verschijnsel dat je nog vaak zult tegenkomen: mislukking, de onvermijdelijke, onlosmakelijke schaduwkant van succes.

Mijn verhouding tot dit fenomeen is altijd een merkwaardige geweest. Ik kon soms diep vallen, te diep eigenlijk. Misschien was ik zonder het te weten wel gefascineerd door het intense gevoel van ontreddering, van naaktheid, leegte zelfs, dat zich in zo'n situatie van je meester maakt. Of was het juist het heerlijke gevoel van er weer bovenop komen, wat me onbewust altijd heeft aangetrokken? Alsof je in een put valt, maar vanaf de bodem onmiddellijk weer terugstuitert. De roes van het weer omhoog schieten, het opnieuw geboren worden van je zelfvertrouwen en je identiteit. Substituut voor de roes van het echte succes?

Wie zal het zeggen? Feit is dat er stabielere spelers zijn geweest dan ik. Toch denk ik niet dat ik met ze had willen ruilen.

Maar alle goede dingen in drieën. Niet alleen markeerde dit incident mijn eerste conflict met 'het bestuur' en mijn eerste echt diep ingrijpende mislukking. Hier kruiste ook, in de persoon van Peter Scheeren, voor het eerst een echte rivaal mijn pad. Een generatiegenoot die ongeveer even goed was als ik en die me gedurende een langere periode voortdurend voor de voeten zou lopen, eerst in mijn koninkrijk Limburg en in de jeugdtoernooien, later ook in de 'grote' schaakwereld.

Alliedrie deze fenomenen lijken negatief, maar in werkelijkheid zitten er ook zeer positieve kanten aan. Ze zijn als een gids die een tijdje ongevraagd met je meeloopt op je bergtocht en die je op een harde, soms pijnlijke en vernederende manier aanwijzingen geeft. Niet leuk, maar wel uitermate nuttig, al heb je daar op het moment zelf weinig waardering voor. We zullen ze alliedrie nog geregeld tegenkomen in dit verhaal.

In dit geval kwam voor mij de opwaartse beweging, de roes van de wedergeboorte, in de zomer van 1973, met een hele serie goede resultaten, vooral in jeugdtoernooien. Enkele partijen uit deze 'terugstuiterfase' zijn me altijd dierbaar gebleven, zoals de volgende.

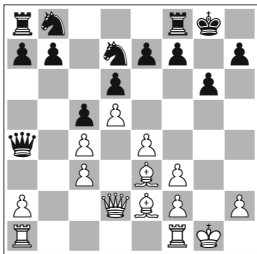
Rik Lith

Paul van der Sterren

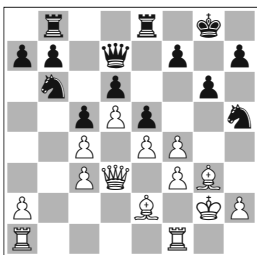
Jeugdtoernooi Doetinchem 1973

Op deze partij was ik indertijd bijzonder trots, omdat het puur positieospel is, zonder een greintje tactiek. Dit was nogal ongewoon voor me en het voelde ongeveer aan alsof je slaagt voor een examen waarvan je lang niet zeker bent of je de stof eigenlijk wel beheerst. Achteraf zie ik wel dat het allemaal niet zoveel voorstelt, maar de herinnering blijft zoet.

1.c4 g6 2.♘c3 ♙g7 3.e4 d6 4.d4 ♘f6 5.♘f3 0-0 6.♙e2 ♙g4 7.♙e3 ♘fd7 8.♙d2 c5 9.d5 ♙a5 10.0-0 ♙xf3 11.gxf3 ♙xc3 12.bxc3 ♙a4

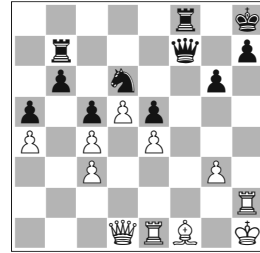
13.♙h6 ♗e8 14.f4 ♘b6 15.♙d3 ♘8d7 16.f3 ♗ab8 17.♙g5 ♘f6 18.♙h4 ♘h5 19.♙g3 ♙d7 20.♙g2 e5

Vooral de herinnering aan dit moment is nog heel levendig. Het gevoel alles onder controle te hebben, maar tegelijkertijd toch ook de spanning, de opwindning.

21.fxe5 dxe5 22.♙e3 ♙d6 23.a4 ♘f4+ 24.♙h1 a5 25.♗fb1 ♘c8 26.♙f1 b6 27.♗e1 f6 28.♙f2 ♙c7 29.♗ad1 ♙d7 30.♙a2 ♘d6

31.♗a1 ♙g7 32.♙d2 ♘h5 33.♙f2 ♙h8 34.♗a2 ♙f7 35.♙g3 ♗b7 36.♗b2 ♙d7 37.♙d1 ♗f8 38.♗g2 ♘xg3+ 39.hxg3 f5 40.♗h2 fxe4 41.fxe4 ♙f7

42.♙g2 ♘xc4 43.♙e2 ♙f2 44.♙xf2 ♗xf2 45.♙f1 ♗xh2+ 46.♙xh2 ♘d6 47.♙g2 ♙g7 48.♙g1 g5 49.♙f2 ♙g6 50.g4 b5 51.axb5 ♗xb5 52.♗a1 ♗b2+ 53.♙g1 ♗b5 54.c4 ♘xc4 55.♙f1 ♗b4 56.♙xc4 ♗xc4 57.♗xa5 ♗xe4 58.♗xc5 ♗xg4+ 59.♙f2 ♗d4 60.♗c6+ ♙f5 61.♗h6 ♗h4 62.♗a6 e4 63.♗e6 ♗h3 64.♗e7 h5 65.d6 ♗d3 66.d7 h4 67.♗f7+ ♙g6 68.♗e7 ♙f6 69.♗h7 ♗d5 70.♙e3 ♙f5 71.♗f7+ ♙g4 72.♙xe4 ♗d1 73.♙e5 h3 74.♙e6 h2 75.♗h7 ♙g3 76.♗h5 g4

en wit gaf op.

Misschien wordt het nu ook tijd om eens te laten zien hoe ik *indertijd* tegen mijn eigen partijen aankeek, of, beter misschien, hoe ik er graag tegenaan *wilde* kijken. Typerend is mijn commentaar op de volgende partij, die ik weliswaar verloor, maar waaraan ik toch bijzonder veel plezier beleefde. Het is nogal geromantiseerd, vrij sterk naar mezelf toe geschreven, maar inmiddels wel in echte vaktaal en ondersteund met enthousiaste en lang niet slechte analyses. Commentaar dus van de Paul van der Sterren van 1973.

Carsten Høi

Paul van der Sterren

Jeugdlandtoernooi Doesburg 1973

1.d4 ♘f6 2.c4 c5 3.d5 b5 4.cxb5 a6 5.bxa6 ♙xa6 6.♘c3 d6 7.e4 ♙xf1 8.♙xf1 g6 9.f4!?

Met deze zet wil wit verhinderen dat er een zwart paard naar e5 komt en eventueel zelf met e4-e5 doorbreken. Als zwart hierop reageert met e7-e6 dan ruilt wit op e6 en houdt sterke druk op het zwarte centrum.

9...♙g7 10.♘f3 0-0 11.g3 ♘a6 12.♙g2 ♙a5 13.♗e1 ♘d7

Goed is ook 13...♗b4. Zwart behoeft de opstoot e4-e5-e6 niet te vrezen.

14.e5!?

Wit is blijkbaar van plan om zwart plat te walsen. Solider was 14.♙e2.

14...♗b6

Nog steeds was 14...♗b4 een goed alternatief.

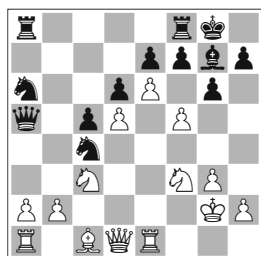
15.f5!?

Nu wordt de situatie levensgevaarlijk. Slaan op f5 is niet goed wegens 16.exd6 exd6 17.♗h4 en 15...dxe5 is ook niet goed, want na 16.♗xe5 staat wit beter. Hij is dan in zijn opzet geslaagd: het openbreken van het centrum. Zwart moet actief blijven spelen.

15...♗c4!

Dwingt het nu volgende antwoord praktisch af.

16.e6

16...♗xb2!!

De pointe. Wits stelling wordt opengebroken en niet minder zwaar beschadigd dan de zwarte.

17.♙xb2 ♕xc3 18.exf7+ ♖xf7 19.♙xc3

Een andere mogelijkheid was 19.fxg6 hxg6 20.♖c2, omdat 20...♙xe1 faalt op 21.♖xg6+. Maar na 20...♙xb2 21.♖xb2 ♖b4! 22.♖c2 ♖g4 23.♗h4 ♗b4! staat zwart beter.

19...♖xc3 20.fxg6 hxg6 21.♙e6!

De beste zet in deze uiterst moeilijke stelling. Een andere zet was 21.♗h4, maar na 21...♗b4! staat zwart beter, bijvoorbeeld 22.♙e6 (22.♗xg6? ♖c2+ en zwart wint) 22...♗c2! 23.♙xg6+ ♙g7 24.♙xg7+ ♖xg7! met voordeel voor zwart.

Slechter na 21.♗h4 is 21...♙f6? wegens 22.♙c1! ♖a3 23.♖g4! met een zeer sterke aanval.

21...♙f6!

Ook zwart moet actief blijven spelen. Bij passieve verdediging van g6, bijvoorbeeld 21...♙g7, krijgt wit groot voordeel.

Nu kan wit moeilijk pion e7 nemen wegens 22...♗b4! met de sterke dreiging ♗b4-c2-e3+.

Indien wit het verleidelijke 22.♗h4 speelt, krijgt zwart met 22...♙xe6 23.dxe6 ♖f6! voordeel. Daarom lijkt het of zwart de witte stormaan-

val met succes heeft afgeslagen. Maar wit weet met een duivels slim dubbel pionoffer zijn aanval nieuw leven in te blazen.

22.♙c1!! ♖a3 23.♗h4!

En niet 23.♙xf6 wegens 23...♖b2+ met voordeel voor zwart.

23...♙xe6

Praktisch de enige verdediging. Na andere zetten is de witte aanval te sterk.

24.dxe6 ♖xa2+!

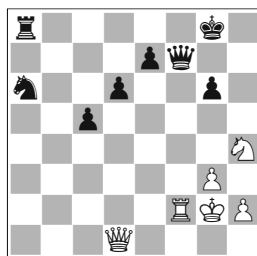
Als zwart het offer afslaat houdt hij het niet meer, bijvoorbeeld 24...♗b4 25.♖g4! ♖d3 26.♗xg6 ♙xa2+ 27.♗h3 en wit wint, of 24...♗c7 25.♗xg6(?) ♖xa2+ 26.♙c2 ♖xe6 27.♗f4 en wit heeft wel genoeg compensatie, maar nog sterker is 25.♙c2! en de witte aanval is niet meer te keren.

25.♙c2 ♖xe6 26.♙e2! ♖f7

Het enige veld. Zwart moet d5 houden.

27.♙f2!

Na het verleidelijke 27.♗xg6 ♙a7(!) 28.♗f4 ♗b4 heeft zwart de aanval afgeslagen en is in het voordeel.

27...♖e8?

Zwart onderschat de kracht van de witte aanval. Na 27...♖e6! 28.♙e2! was de partij in remise door herhaling van zetten geeëindigd. Nu wordt zwart weggespeeld.

28.♖d5+!

Ook 28.♗xg6 is sterk, maar de tekstzet is doeltreffender.

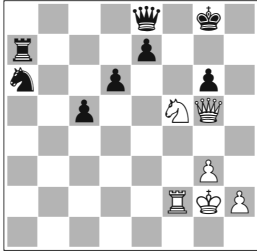
28...♗g7 29.♖g5!

De pointe. Er dreigt oersterk 30.♗f5+ en dit is niet te verhinderen met 29...♗h7, want dan volgt 30.♗f5!! gxf5 31.♙xf5 en er zit voor zwart wegens de dreiging ♖g4 en ♙h5+ niets anders op dan de dame te offeren, waarna een eindspel overblijft waarin zwart nog remisekansen heeft. 29...♗h7 was dus nog wel de beste verdediging geweest. In plaats daarvan probeert zwart zijn toren bij de verdediging te betrekken, maar deze poging lijdt schipbreuk.

29...♙a7? 30.♗f5+ ♗g8

Na 30...♔h8? of 30...♔h7? volgt 31.♚h6+ en mat.

Als wit na de tekstzet probeert zwarts dame te vangen houdt hij na 31.♘h6+ ♔g7 32.♚f7+ ♚xf7 33.♘xf7 ♔xf7 een eindspel over waar het zwart is die winstkansen heeft. In plaats daarvan vindt hij een veel sterkere voortzetting die zwarts stelling onmiddellijk in elkaar doet storten:

31.h4!! e6

Andere zetten baten nu ook niet meer.

32.♘h6+ ♔h8 33.♘g4! ♚g8

De verzwakking van veld f6 is dodelijk. Niets helpt meer.

34.♘f6 ♚g7 35.h5

en zwart gaf het op. Tegen de dreiging hxg6 en ♚h5+ is geen kruid gewassen.

Tot zover mezelf uit 1973. Wat een uitroeptekens! Dat zou ik later niet meer durven. Maar ik had ook echt plezier in deze partij, ondanks de hartverscheurende afloop.

Een heel belangrijke gebeurtenis in deze periode is ook het verschijnen in mijn schakersleven van een echte trainer, iemand die er werkelijk verstand van had en die ook de kunst verstond om die kennis over te brengen: Hans Bouwmeester.

Hans was niet alleen de auteur van de *Prisma*-serie, die ik als dertienjarige verslonden had, hij was ook de bondscoach van de KNSB, de Koninklijke Nederlandse Schaakbond. Hij was bovendien in de jaren vijftig en zestig een van de beste schakers van Nederland geweest en was dat begin jaren zeventig eigenlijk nog steeds, al speelde hij geen grote toernooien meer. In 1973 startte hij een centrale jeugdtraining in Utrecht, waarvoor jeugdspelers uit het hele land werden uitgenodigd. Later kwam ik ook bij hem thuis in Vleuten en coachte en begeleidde hij me (per telefoon) in enkele van mijn eerste grote toernooien. Zeker in het begin was dit een overweldigende ervaring.

In het contact met Hans trok de nevel die mijn zicht gewoonlijk beperkte, als bij toverslag op, zodat ik plotseling kon zien dat de berg waar ik zo trots bovenop stond in werkelijkheid niet meer dan een molshoopje was vergeleken bij de enorme bergketens die nu in de verte zichtbaar werden. Bovendien liet hij me zien hoe ik verder moest en – het allerbelangrijkste – gaf hij me het vertrouwen dat ik dat ook kón.

1974

IT WAS A VERY GOOD YEAR

Eigenwaan, wat geeft dat? Dat komt omdat je nog jong bent. Dat komt later wel in orde, als dat moet.
Dostojevsky: De gebroeders Karamazow

Over sommige episodes uit je schakersleven kun je gewoon niet anders spreken dan in lyrische bewoordingen. Je stapt nietsvermoedend ergens in een trein, voelt een geweldige kick, weet niet wat je overkomt, alles gaat goed, alles gaat beter, alles gaat nog beter en aan het eind van de rit stap je op een totaal ander niveau weer uit. Zo'n episode was voor mij 1974, of althans het grootste deel van dat jaar.

Het begon – hoe kan het anders? – in de lente. Misschien was het de dreiging van het naderende eindexamen, misschien was het ook gewoon een natuurlijke nieuwe fase in een natuurlijk groei-proces, maar het is onmiskenbaar dat er op de een of andere manier een bundeling van krachten plaatsvond, niet alleen ten behoeve van dat examen, maar ook en vooral voor een nieuwe sprong voorwaarts in de schaakwereld.

Ik was best tevreden geweest over mijn bestaan als scholier. De sfeer op het St. Thomascollege was stimulerend, ik zat in een leuke klas, ik had vrienden, ik genoot prestige vanwege mijn schaakprestaties. Wat schoolwerk betreft, deed ik zo'n beetje wat nodig was om mee te komen. Ondertussen besteedde ik dan zo veel mogelijk tijd aan de schaakstudie. Zo begon ik mijn huiswerksessies bijvoorbeeld met een taai uurtje wiskunde, om daarna intens te genieten van de schitterende logica van de eindspeltheorie. Ook boeken uit de Nederlandse literatuur (waar ik helaas nog lang niet rijp voor was) sloeg ik maar al te graag weer dicht voor de autobiografiën van Keres, Aljechin, of welke schaker dan ook. En dat ik de analyse van openingen oneindig veel boeiender vond dan die van natuurkundige of biologische vraagstukken, moge duidelijk zijn.

Maar nu zou dat allemaal veranderen, want na mijn eindexamen wilde ik gaan studeren in Amsterdam en het spreekt vanzelf dat dat in feite het begin van een heel nieuw leven betekende. Ik zou op kamers gaan wonen en alleen zijn in de grote stad, ver weg van thuis, ver weg van mijn vrienden. Al maanden voor het zover was, begon me een wonderbaarlijk gevoel van vrijheid en

zelfstandigheid te bekruipe. Vrij zou ik zijn, vrij om laat op te staan, vrij om te doen en laten wat ik wilde en vooral vrij om al mijn tijd aan het schaken te geven. Een fantastisch, onbeschrijfelijk opwindend vooruitzicht.

In feite stond ik, net als in de periode 1970-1971, voor een grote nieuwe uitdaging, een hele serie nieuwe uitdagingen eigenlijk, en ook deze keer misten die hun stimulerende effect niet. Het begint ermee dat ik tweede word in het Nederlands jeugdkampioenschap, achter de in die tijd ongenaakbare Roy Dieks. Een belangrijk succes, want het betekent uitzicht op deelname aan "Groningen", het Europees jeugdkampioenschap dat in de jaren zeventig jaarlijks rond de jaarwisseling in Groningen werd gehouden. Vervolgens slaag ik met glans voor mijn eindexamen, neem mijn intrek in een riant Amsterdamse zolderkamer, geniet met volle teugen van mijn vrijheid, win alle zomertoernooien waaraan ik meedoe, zet de Nederlandse schaakwereld op zijn kop door me te kwalificeren voor het Nederlands kampioenschap, glorieer in het Europees Jeugdkampioenschap, kortom: *a star is born...*

O nee, dat is waar ook. Zou ik niet doen. Opnieuw!

Toch geven deze op hol geslagen regels geestdrift iets weer van hoe ik het allemaal beleefd heb indertijd. Er kwam iets los en er brak iets open en hoewel de successen ook weer niet zo uitzinnig waren als ik hierboven even leek te suggereren (evenmin als het examen en de riant zolderkamer trouwens), is het een feit dat mijn spel in deze periode naar een hoger niveau ging.

Hierdoor veranderde ook weer mijn oriëntatie op de schaakwereld. Op je achttiende naderen de jeugdtoernooien hun climax en hun eindpunt. Dat is al een uitdaging op zichzelf, maar daar komt nog eens bij dat nu onvermijdelijk ook de

wereld van ‘de volwassenen’ in beeld komt, een wereld die ik in de afgelopen twee jaar nogal links had laten liggen. Maar nu moet ik wel, daar ligt immers mijn toekomst. En het blijkt ook te kunnen, want beide trajecten verlopen bijzonder voorspoedig voor me. Wat betreft de jeugdtoernooien: na het gunstig verlopen Nederlands jeugdkampioenschap en nog een paar kleinere toernooien komt met het Europees jeugdkampioenschap in Groningen de internationale top in zicht. En wat betreft de volwassen schaakwereld: na een weinig opvallende (maar zeer inspirerende) deelname aan het Open kampioenschap van Nederland in Velp, verbaas ik vriend en vijand (zoals dat heet – correcter zou zijn “mezelf en enkele tegenstanders”) door me te plaatsen voor het echte Nederlands kampioenschap van het volgende jaar. Hier komt dus al de aansluiting met de Nederlandse top in zicht, of althans de subtop. Als je dat merkt, vervaagt je vorige oriëntatieniveau (Limburg) vanzelf.

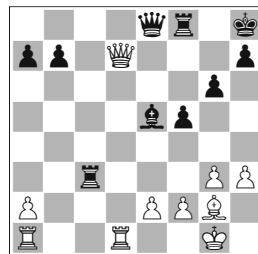
Waar je in zulke toernooien – als het goed gaat! – vooral mee te maken krijgt is het spelen van beslissende partijen, zowel in de zin van beslissend voor het eindresultaat (toernooiwinst bijvoorbeeld), als in de zin van het moeten overleven van een confrontatie met een (veel) hoger ingeschatte tegenstander. In tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, berust dit vermogen nooit ofte nimmer op wilskracht. Het is altijd het gevolg van het samenvallen van een hele serie gunstige omstandigheden, waardoor je wel boven jezelf uit móét stijgen. Je doet het niet uit vrije wil! Het voelt aan alsof je tegenstanders je dwingen om hen te verslaan. Wat nodig is is op de eerste plaats een echt krachtige uitdaging en ten tweede het ongeformuleerde gevoel die uitdaging ook aan te kunnen, of beter gezegd de afwezigheid van het idee dat je het niet kunt.

En dit is precies waar zo’n transformerend gevoel van vrijheid en zelfstandigheid als me in 1974 bezielde het verschil maakt. Losgeraakt van je oude leven, van je oude beperkingen, ben je dus ook los van je oude ‘plafond’, het (onbewuste) idee dat je altijd wel hebt over wat je wel en wat je niet kan. Je verlegt je grenzen. Totdat... nieuwe grenzen je weer gaan inperken, een onvermijdelijk volgend stadium van dit proces en het onderwerp van het volgende hoofdstuk. Maar laten we eerst nog even achter het schaakbord gaan zitten.

Dierbare herinneringen heb ik aan het volgende fragment.

Paul van der Sterren Meindert van der Linde

Jeugdtraining KNSB Utrecht 1974

22.♖ab1 ♜c7 23.♗xb7! ♜xd7 24.♞dxd7 ♞xd7

Tegen de dreiging 25.♞xh7+ ♔g8 26.♙d5+ is inderdaad geen ander kruid gewassen. Het is echter niet alleen vanwege dit correcte dameoffer dat ik deze partij zo mooi vond (en vind), maar ook om de strakke afwikkeling van dit technische eindspel. Dat was zeker geen vanzelfsprekendheid!

25.♞xd7 a5 26.♞a7 ♙c3 27.♙d5 ♞e8 28.e3 ♙b4 29.♔g2 ♞e7 30.♞a8+ ♔g7 31.h4 ♞d7 32.♙b3 ♔f6 33.♔f3 h6 34.♞a6+ ♔g7 35.h5!

Kijk toch eens hoe lekker dat loopt.

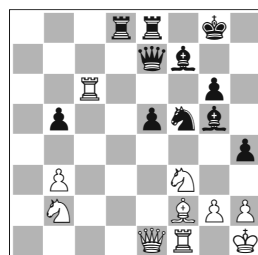
35...gxf5 36.♔f4 ♙e1 37.f3 h4 38.gxf4 ♙xf4 39.♔xf5 ♙e1 40.♞g6+ ♔h7 41.♙g8+ ♔h8 42.♙e6 ♞d3 43.♔f6

En nog mat ook. Zulke partijen zou ik iedere dag willen spelen.

En het gekke is: in die tijd deed ik dat ook! Wat een geweldige kick kreeg ik bijvoorbeeld van de volgende partij.

Jac. Vaassen Paul van der Sterren

Kampioenschap van Limburg 1974

36...e4 37.♙c5 exf3!

Alweer een dameoffer, maar wat heet hier een offer?

38.♙xe7 fxc2+ 39.♖xc2 ♜xe7 40.♚c3 ♙d5+ 41.♖g1 ♙e3+ 42.♜f2 ♙xc6 43.♚xc6 ♜d2

Het is wel duidelijk dat de witte dame in het geheel niets in te brengen heeft tegen de zwarte stukken.

44.♚c8+ ♖h7

En wit gaf het op. Nog dagenlang was ik verrukt van deze partij, of eigenlijk: van de wonderbaarlijke wijze waarop in de slotfase alles vanzelf ging.

Overigens merk ik, nu ik alles weer eens terugzie, dat ik vanaf ongeveer deze tijd anders naar mijn partijen begin te kijken. Riep het naspelen van mijn eerdere partijen voornamelijk gevoelens van vertedering en nostalgie bij me op, naar de partijen vanaf 1974 kijk ik veel aandachtiger en kritischer (al zou je dat misschien niet zeggen als je het jubelende commentaar hierboven leest).

Blijkbaar vind er een soort herkenning plaats. Mijn 'volwassen' schakerszelf erkent deze partijen gespeeld te hebben, neemt er verantwoordelijkheid voor en begint automatisch te analyseren.

Onontbeerlijk voor werkelijke vooruitgang is ook de kunst van het verdedigen. Met name het geduldige uitzitten van een langdurige belegering zonder enig ander perspectief dan uiteindelijk een halfje bij te kunnen schrijven is een vak apart.

In dit opzicht heb ik veel geleerd van mijn grote rivaal Peter Scheeren, die hier al heel jong een meester in was. Bij mezelf meen ik de eerste symptomen van een begin van beheersing van deze kunst te ontwaren in een partij die ik speelde in een jeugdwedstrijd Zwitserland-Nederland in Rapperswil, mei 1974.

Walter Bichsel Paul van der Sterren

Rapperswil 1974

1.e4 c5 2.♗f3 ♗c6 3.♙b5 g6 4.0-0 ♙g7 5.c3 ♗f6 6.♜e1 0-0 7.h3 a6 8.♙f1 d5 9.e5 ♗d7 10.d4 cxd4 11.cxd4 ♗b6 12.♗c3 f6 13.exf6 exf6 14.b4!

Wit neemt het initiatief. De opening is een fiasco voor zwart (achteraf had ik nauwelijks een idee wat ik nu eigenlijk verkeerd had gedaan, een benauwend gevoel).

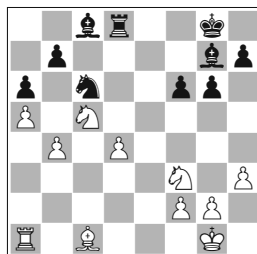
14...♜e8 15.♜xe8+ ♚xe8 16.a4 ♚d8

Ook het passievere 16...♙e6 17.a5 ♗d7 ziet er niet goed uit.

17.a5 ♗c4 18.♙xc4 dxc4 19.♚e2 ♚d6 20.♚xc4+

Te hebberig. Na 20.♙a3! heeft zwart het veel moeilijker.

20...♙e6 21.♚c5 ♜d8 22.♚xd6 ♜xd6 23.♗e4 ♜d8 24.♗c5 ♙c8

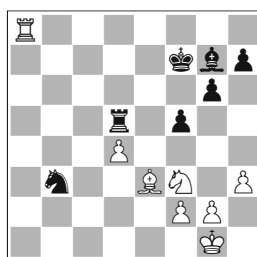

De verdediging komt in een nieuwe fase, waarin twee factoren cruciaal zijn. Ten eerste is er nu geen enkele hoop meer de partij ooit nog te kunnen winnen. Dit is een belangrijk psychologisch probleem, dat veel mensen de das om doet. Je kunt het alleen overwinnen door je geheel met de situatie te verzoenen en het net zo spannend te gaan vinden om op remise te spelen als je het in betere tijden vindt om te proberen te winnen. Ten tweede weet je als zwartspeler dat je weliswaar dicht bij de remise bent, maar er tegelijkertijd ook nog mijlenver van verwijderd, want je tegenstander gaat natuurlijk al het mogelijke proberen om je onderuit te halen. Dit vraagt om geduld en uithoudingsvermogen.

25.♙e3 ♗xb4 26.♜b1 ♗c6 27.♗xb7 ♙xb7 28.♜xb7 ♗xa5 29.♜a7 ♗b3!

Veel sterker dan het passievere 29...♜d6 30.♙f4 ♜b6 31.d5.

30.♜xa6 f5 31.♙g5 ♜d5 32.♜a8+ ♖f7 33.♙e3

33...♙xd4 34.♗g5+ ♖g7 35.♙xd4+ ♗xd4 36.♜a7+ ♖h6

Dit is wel weer een beetje al te fanatiek, hoewel het goed afloopt. Als trainer zou ik mezelf toch even streng toespreken, omdat ik niet simpel 36...♙f6 doe.

37.h4 ♖h5 38.♞xh7+ ♗g4 39.♖h2 f4 40.f3+ ♙f5 41.♞f7+ ♗e5 42.♘e4

Hier werd de partij afgebroken.

42...♘f5 43.♞h7 ♞d8 44.♘g5 ♞a8

Remise.

Saaï, hè? Maar hier hoor je dus net zo blij mee te zijn als wanneer je schitterend wint. En dat was ik ook.

In deze fase treedt er ook weer een duidelijke verandering op in mijn openingenrepertoire, een verharding zou je kunnen zeggen. Onder invloed van Hans Bouwmeester krimp ik (na jaren van louter uitbreiding) mijn witrepertoire weer in tot alleen 1.e4 en probeer ik dit veel kleinere repertoire nu meer diepgaand te beheersen. Met zwart verdwijnen Pirc en Konings-Indisch naar de achtergrond en begin ik tegen 1.e4 Frans en tegen 1.d4 Aangenomen Damegambiet te spelen.

Deze laatste opening was in die tijd – zeker onder de jeugd – volkomen ongebruikelijk en ik werd er aanvankelijk nogal raar op aangekeken. Ik heb ook geen idee meer hoe ik er aan kwam, misschien gewoon omdat het toevallig het eerste hoofdstuk was in het boek over het Damegambiet van Taimanov, maar het beviel me meteen goed. Na een puberteit van ‘om het centrum heen spelen’ was zo’n klassieke strategie (en dat geldt ook voor het Frans) blijkbaar een revelatie voor me, of misschien moet je zeggen: ik was er inmiddels aan toe. Ik kan het dan ook niet laten om een vroeg succesje met deze opening te laten zien, namelijk mijn partij (als je het zo kan noemen) tegen Rob Witt uit de laatste ronde van het Open Nederlands kampioenschap in Velp.

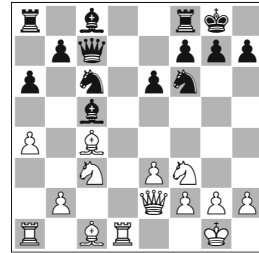
Het is flauw, het doet totaal geen recht aan de kwaliteiten van mijn tegenstander (met wie ik trouwens in de jaren hierna goed bevriend raakte en veel heb samengewerkt, waarover later meer), maar het deed me zóóveel plezier. Zoals ook Yasser Seirawan demonstreerde toen hij in het Hoogovenstoernooi van 1991 onbedaarlijk (maar discreet!) de slappe lach kreeg bij het zien van de manier waarop ik in de laatste ronde met wit in twaalf zetten van Manuel Bosboom verloor (zie bladzij 268): om zulke dingen kun je alleen maar lachen.

Rob Witt

Paul van der Sterren

Velp 1974

1.d4 d5 2.♘f3 ♘f6 3.c4 dxc4 4.e3 e6 5.♙xc4 c5 6.0-0 a6 7.a4 ♘c6 8.♞e2 ♙e7 9.♞d1 ♞c7 10.♘c3 0-0 11.dxc5 ♙xc5

12.e4? ♘g4 13.♞f1?? ♘d4

en wit gaf het op.

Wat meer gewicht heeft de volgende partij, die iets weerspiegelt van de kracht van mijn nieuwe witrepertoire. Eigenlijk kun je er ook wel een voorafschaduwning in zien van hoe mijn openingsbehandeling er – jaren later – in grote trekken uit zal gaan zien: gezonde klassieke varianten spelen en scherp reageren als de tegenstander iets geeks doet.

Ian Rogers heeft deze instelling eens als volgt geformuleerd (over iemand anders, maar het had heel goed op mij kunnen slaan): “1.follow the book, 2.when opponent makes a new move, assume this must be bad, 3.refute!”. Een uitstekende methode, behalve als de nieuwe zet van je tegenstander echt goed is.

Paul van der Sterren

Jon Speelman

Vlissingen 1974

Deze partij werd gespeeld op het jeugdbord van de toen traditionele landenwedstrijd Nederland-Engeland. Ook dit was trouwens een in zeer hoge mate stimulerende gebeurtenis voor me.

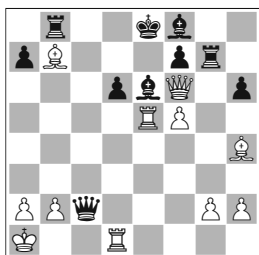
1.e4 c5 2.♘f3 ♘c6 3.d4 cxd4 4.♘xd4 ♘f6 5.♘c3 d6 6.♙g5 ♙d7 7.♞d2 ♞c8 8.0-0-0 ♘xd4 9.♞xd4 ♞a5 10.f4 e6 11.♖b1 ♞g8?

Een geniale zet, maar daarom nog niet minder krankzinnig natuurlijk. Het is een typische Speelmanzet. In later jaren zou hij er zo nog veel meer tegen me spelen, maar dan van een hoger niveau en met een sterkere follow-up. Toen kreeg ik het heel wat moeilijker.

12.e5 ♖xc3 13.exf6 ♗c6 14.♙d3 gxf6
15.♜xf6 h6 16.♙h4 ♗c8 17.f5 e5 18.♙e4
♜c7 19.♞he1 ♗g4?

Nu gaat het helemaal fout.

20.♙d5 ♜xc2+ 21.♚a1 ♗g7 22.♙xb7 ♞b8
23.♞xe5+ ♙e6

24.♙c6+!

Ach, zulke zetten nog eens te mogen doen. Al is het maar in mijn dromen!

24...♜xc6 25.fxe6 fxe6 26.♞xe6+ ♚d7
27.♞exd6+ ♙xd6 28.♜xg7+ ♚c8 29.♜xh6
en zwart gaf het op.

Tegen 1.e4 verscheen ook een minder solide, maar zeer effectief wapen op mijn repertoire: de Sveshnikov-variant. Dit indertijd nog volkomen onbekende systeem werd in Nederland geïntroduceerd door Hans Bouwmeester tijdens een trainingsweekend voor de jeugd. Ook hier heb ik een tijdlang veel plezier van gehad, voornamelijk omdat niemand toen geloofde dat deze variant correct kon zijn. Men liep zich er tegen te pletter of vluchtte in paniek weg, krankzinnig geworden door de onbegrijpelijke krachten die in de zwarte opzet lijken schuil te gaan. Als rebelse jongeling vind je zo'n tegendraadse variant natuurlijk juist prachtig.

Hoogte- en eindpunt van deze episode was zonder twijfel het al enkele keren genoemde Europees jeugdkampioenschap in Groningen. Wat me hier overkwam kan ik niet anders omschrijven dan als een feest, een bijna drie weken durende totale onderdompeling, een roes. De sfeer onder de deelnemers, de vele toeschouwers, de fans, de belangstelling van de pers, het was als een warm bad voor een jongen die zichzelf plotseling in de heldenrol weet (of waant) waarvan hij altijd heeft gedroomd. Mij overkwam dan ook alles wat een beetje held zoal pleegt te overkomen: glorie en afgang, onmogelijk geachte overwinningen en dramatische nederlagen, fabuleuze ontsnappingen

en kinderlijke blunders. En alles pas echt spannend doordat ik van begin tot eind meedeed in de strijd om de eerste plaats. Ik genoot met volle teugen van dit toernooi en hoewel ik in interviews uit die tijd steevast beweer een carrière als profschaker nog lang niet te zien zitten, was de wereld buiten het schaken na deze ervaring ongetwijfeld nog weer sterker verworden tot wat hij toch al in hoge mate was: een achtergrond.

Het toernooi werd gespeeld in voorrondes en finales. Hoogtepunt van de voorrondes was mijn partij tegen de Rus Alexander Ivanov. We zien hier een paar kenmerkende aspecten van mijn spel uit die tijd.

Alexander Ivanov Paul van der Sterren

Groningen 1974/75

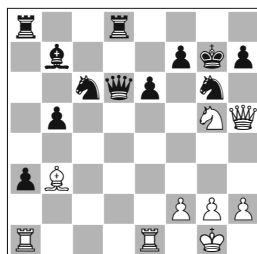
1.e4 c5 2.c3 ♟f6 3.e5 ♟d5 4.d4 cxd4 5.cxd4
d6 6.♟f3 ♟c6 7.♙c4 e6 8.0-0 ♙e7 9.♟bd2
dxe5 10.dxe5 0-0 11.♞e1 ♜c7 12.a3 ♞d8

Een degelijke openingsbehandeling.

13.♜e2 ♟f4 14.♜e4 ♟g6 15.b4 a6 16.♙b2
b5 17.♙b3 ♙b7 18.♜g4 a5 19.♟e4

Een tegenstander die op tilt slaat.

19...axb4 20.♟d6 ♙xd6 21.exd6 ♜xd6
22.♜h5 bxa3 23.♙xg7 ♟xg7 24.♟g5

24...♟d4!

Onverschrokkenheid.

25.♜xh7+ ♚f6 26.♟xf7 ♞h8?

Een blunder in gewonnen stelling (26...♜c6
27.f3 ♞h8 zou onmiddellijk winnen).

27.♜xg6+?

Mist 27.♜xh8+, al moet gezegd worden dat
zwart ook dan gewonnen blijft staan na
27...♟xh8 28.♟xd6 ♟xb3 of 27...♚xf7
28.♜h7+ ♚f6 29.♜xb7 ♞h8.

27...♚xg6 28.♟xd6 ♞a6 29.♟xb7 ♟xb3
30.♞a2 ♗c8 31.♚f1 b4

0-1

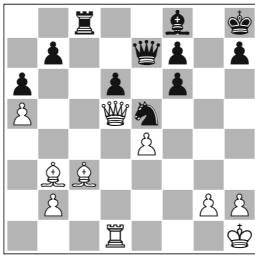
En na afloop: euforie.

In de finale is het vervolgens een en al drama, culminerend in en op treffende wijze samengevat door mijn partij tegen Peter Szekely uit de voorlaatste ronde.

Paul van der Sterren Peter Szekely

Groningen 1974/75

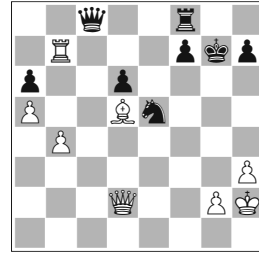
1.e4 c5 2.♘f3 d6 3.d4 cxd4 4.♗xd4 ♘f6
5.♗c3 a6 6.♙e2 ♖c7 7.0-0 e5 8.♗b3 ♙e6
9.f4 ♗bd7 10.a4 ♙e7 11.♖h1 0-0 12.♙e3
exf4 13.♖xf4 ♗e5 14.a5 ♖fe8 15.♗d4 ♖ac8
16.♗f5 ♙f8 17.♖d2 ♗g6 18.♗h6+ ♖h8
19.♖f2 ♖d8 20.♙b6 ♖d7 21.♙d4 ♗e5
22.♖af1 ♖xc3 23.♖xf6 ♖xc2 24.♖xc2 gxf6
25.♖d2 ♙g7 26.♙h5 ♖e7 27.♙c3 ♖d8
28.♗f5 ♙xf5 29.♖xf5 ♗g6 30.♖d5 ♖c8
31.♖f1 ♖g8 32.♙d1 ♗e5 33.♙b3 ♖h8
34.♖d1 ♙f8

Na een lange fase van alleszins verdienstelijk manoeuvreren

35.h3 ♖c7 36.♙b4 ♖c6 37.♖d2 ♖c8 38.♖d5
♖c6 39.♖h2 ♖c7 40.♖f1 ♖e7 41.♖d2 ♙g7
42.♙d5 ♖c8 43.♙c3 ♖d7 44.♖e2 ♖e7
45.♖a1 ♗c6 46.♖g4 ♖c7 47.♖a3 ♗e5
48.♖e2 f5 49.exf5 ♖g5 50.♖b3 ♖xf5

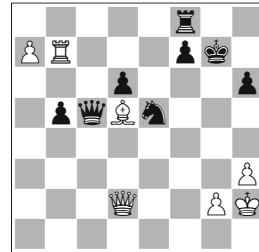
51.♖xb7 ♖c8 52.♖e4 ♖f2 53.♖e1 ♖c5
54.♖e4 ♖f2 55.♖e1 ♖c5 56.♙b3 ♖f8
57.♖d2 ♗c6 58.♙xg7+ ♖xg7 59.♙d5 ♗e5
60.b4 ♖c8

een beslissende doorbraak,

61.b5 axb5 62.a6 ♖c5 63.a7 h6

een krankzinnige blunder,

64.♙xf7?? ♗xf7 65.♖xf7+ ♖xf7 66.♖f4+
♖g7 67.♖xf8+ ♖xf8 68.a8♖+ ♖g7
69.♖b7+ ♖g6 70.♖e4+ ♖f5 71.♖e8+

en een cadeautje van mijn tegenstander:
een remiseaanbod.

In de slotronde win ik van Roy Dieks en word daarmee derde. Een groot succes, maar ook het punt waar ik – naar achteraf blijkt – uit de trein word gezet.

1975-1976

EEN JONGEN VAN WIE WE ENKELE JAREN GELEDEN HOGE VERWACHTINGEN HADDEN

Heb jij altijd gehoord dat het goed is
een overwinning te behalen?
Ik beweer dat het ook goed is te verliezen.
Gevechten worden verloren in dezelfde geest
als waarin ze worden gewonnen.
Walt Whitman: Een lied van mijzelf

Niet dat ik nu direct maar alles begin te verliezen, gelukkig. Het is meer zo dat er na Groningen een fase van consolidatie aanbreekt. Een fase van afkicken ook, waarin je terugkeert naar het alle-daagse bestaan: anonimiteit, tentamens doen, in de rij staan voor de kassa bij de supermarkt en schaken op een lager pitje.

Maar dan bedoel ik lager wel op een heel wat hoger niveau dan (bijvoorbeeld) een jaar eerder. In feite had het leven na de roes niet mooier kunnen beginnen, want twee weken later zat ik achter het bord in Wijk aan Zee. Het Hoogovenstoernooi (later Corus, nu Tata Steel) was en is zelf voor veel mensen het ideale onderdompeloernooi vanwege de unieke atmosfeer, een combinatie van traditie, gezelligheid, beslotenheid en schaken op het hoogste niveau. Ook voor mij zou het dat spoedig worden, maar in 1975 is mijn deelname nog maar bescheiden. Het is weer een typisch 'volwassenentoernooi': zware tegenstanders, hard werken. Zonder al te veel opwindning speel ik mijn partijen in de Reservegroep en iedere dag ga ik met bus, trein en bus op en neer naar Amsterdam. Toch is dit een vriendelijke manier om af te kicken. Geen glorie, maar ook geen drama en het is ook wel eens prettig om wel een groot deel van de sfeer mee te beleven, maar niet zelf in de schijnwerpers te staan.

Ook aan mijn laatste Nederlands jeugdkampioenschap, twee maanden later, bewaar ik prettige herinneringen. Weliswaar word ik opnieuw afgetroefd door Roy Dieks, die daarmee zijn derde titel wint, maar de onderlinge partij win ik en die ervaar ik ook als een echt hoogtepunt. Een halfje achter, heel sterk het absoluut noodzakelijke van een overwinning voelend, stijg ik weer duidelijk

boven mezelf uit. Het is echt zo'n partij waarin je tot je eigen verbazing merkt dat je dingen kunt die je nooit eerder gedaan hebt. Laten we er even een blik op werpen, temeer daar ik er indertijd een analyse voor *Schaakbulletin* van gemaakt heb en we dus ook een kijkje krijgen in mijn denken van die tijd. In cursief mijn commentaar van nu op mijn commentaar van toen.

Paul van der Sterren Roy Dieks

NK Jeugd Rotterdam 1975

**1.e4 c5 2.♟f3 d6 3.d4 cxd4 4.♞xd4 ♟f6
5.♞c3 a6 6.♙e2 e5 7.♞b3 ♙e7 8.0-0 ♖c7
9.a4 b6**

Dit had Roy al eens eerder gespeeld. De volgende manoeuvre had ik voorbereid.

10.♙g5 ♞bd7 11.♞d2 h6

Na 11...♙b7 kan zowel 12.♞c4 als 12.♙c4.

12.♙h4

In de partij Adorjan-Buljovcic, Novi Sad 1973, volgde 12.♙xf6 ♞xf6 13.♙c4 ♙b7 14.♖e2 met voordeel. De tekstzet is misschien ook niet slecht.

Een dergelijke strakke, positionele beslissing lag indertijd simpelweg niet in mijn denkvermogen. Alles moest nog gecompliceerd.

12...♙b7 13.♞c4!? g5?

Zwart neemt de uitdaging aan door de pion op e4 te winnen ten koste van een ernstige verzwakking van zijn koningsvleugel. Direkt 13...♞xe4 ging natuurlijk niet wegens 14.♞d5! enz.

Ik meen me te herinneren dat ik 13...g5 gewoon overzien had, maar dat wilde ik blijkbaar in de analyse niet toegeven. Overigens heeft wit natuurlijk goede compensatie en dat voelde ik ook zeker zo tijdens de partij.

14.♙g3 ♘xe4 15.♘d5 ♖c6

15...♗d8 is niet goed wegens 16.♙f3. Mogelijk was wel 15...♗c5, waarna kan volgen 16.♘ce3 ♙d8 17.b4 ♖c8 (of 17...♖c6 18.♙f3) 18.♙f3 ♘xg3 19.fxg3 met zeer sterke aanval voor wit.

16.♘ce3 ♘ef6

Op 16...♘df6 volgt 17.♙f3! nog sterker dan in de partij (17...♗d8 18.♖d3).

17.♙f3 ♘xd5 18.♙xd5 ♖c8

Op 18...♖c7 volgt 19.♖f3!.

19.♘f5

Wit wint nu zijn pion met voordeel terug maar zwart kan zich dan toch wel onder de ergste druk uitwerken. Duidelijk betere voortzettingen zijn niet eenvoudig te vinden.

Hier had ik wel wat beslistere en positievere over de witte kansen mogen zijn. Zwart staat met de rug tegen de muur en menig ander zou snel zijn ingestort. Roy speelt het vervolg bijzonder behendig, voortdurend de noodzakelijke verdediging met iedere kans op tegenaanval combinerend.

19...♗a7 20.♙xb7 ♗xb7 21.♘xd6+ ♙xd6 22.♖xd6 ♖c5 23.♖d3 0-0 24.♖f5!

Na 24.♖xa6 ♗c7 gevolgd door f5 neemt zwart het heft in handen.

24...♗e8 25.♗ad1 ♗e6 26.h4 ♖e7 27.hxg5 ♖xg5

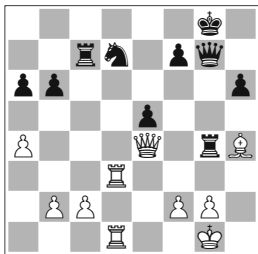
Na 27...hxg5 28.♗d5 f6 29.♗fd1 heeft zwart geen enkele kans op tegenspel.

28.♖e4 ♗c7

Na 28...♘c5 29.♖d5 ♗d7 30.♖a8+ ♘g7 volgt sterk 31.b4.

29.♙h4 ♖g7 30.♗d3 ♗g6 31.♗fd1 ♗g4

Alternatieven zijn 31...♘c5 32.♗d8+ ♘h7 33.♖f5! met voordeel of 31...f5!? 32.♖xf5!? ♗xg2+ 33.♘h1 ♖g4! 34.♖xg4+ ♗xg4 waarna 35.♙d8 ♗xc2! niet duidelijk is maar eenvoudig 35.♙g3 wit duidelijk voordeel geeft.

32.♖a8+ ♘h7

Na 32...♖f8 33.♖f3! ♖g7 34.♗xd7 komen we in de partij terecht.

Een merkwaardige vergissing. Na 34...♗xd7 35.♗xd7 ♗xh4 36.♗d8+ ♘h7 37.♖f5+ ♖g6 38.♖xe5 wint wit onmiddellijk.

Slecht is 32...♘f8 wegens 33.♗d8 ♗xh4 34.♗xf8+ ♘h7 35.♗dd8, bv 35...♗xc2 36.♗h8+ ♘g6 37.g3.

33.♗xd7

In tijdnood durfde ik niet op 33.♙d8 in te gaan. Een beeld van de mogelijke complicaties geeft de variant 33.♙d8 ♗xc2 (33...e4(?) 34.♗g3! ♗xg3 35.♖xe4+!) 34.♗xd7 e4 35.♘f1 ♗xf2+ met onduidelijke gevolgen.

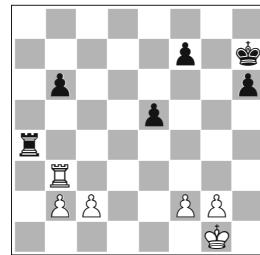
33...♗xd7 34.♗xd7 ♗xh4 35.♖xa6 ♖g6 36.♖d3

Beter, maar onoverzichtelijk in tijdnood is misschien 36.♖e2, bv 36...♖f5 37.♗e7 e4.

Wat een onzin! 36.♖e2 is véél sterker en de dame-ruil is in feite een typisch voorbeeld van een van mijn zwakke punten door de jaren heen: te snel vereenvoudigen, positievoordeel te goedkoop inruilen voor materiaal.

36...♖xd3 37.♗xd3

37.cxd3 is niks, bv 37...♘g7 en 38...♗b4 of 37...♗xa4 38.♗xf7+ ♘g6 en 39...♗b4.

37...♗xa4 38.♗b3**38...♗a6?**

Een vreselijke fout in tijdnood. Nodig was 38...♗c4 39.c3 ♗c6 hoewel het eindspel ook dan goede kansen biedt voor wit, bv 40.♗b5 f6 41.f4 exf4 42.♘f2 ♘g6 43.♘f3 ♗e6 44.♘xf4, waarna wit kan proberen zijn c-pion vrij te maken. Het zal niet eenvoudig zijn om die stand remise te maken met zwart.

Dit is wel wat erg ferme taal, ongetwijfeld ingegeven door de wens om 36.♖d3 te rechtvaardigen. Feit is wel dat we allebei de mogelijkheid 38...♗c4 totaal hadden overzien, een kras geval van telepatie.

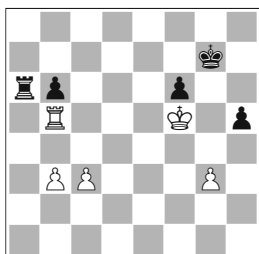
39.♗b5 f6 40.f4 exf4 41.♘f2 ♘g6 42.♘f3 h5

Nog een verzwakking. Beter was 42...♘f7.

43.♘xf4?

Nu kan zwart met 43...♗a4+ 44.♘f3 ♗c4 zijn fout herstellen, hetgeen na 43.b3! niet mogelijk was.

43...♖a4+ 44.♔f3 ♜a6? 45.♕e3 ♖h6 46.b3
♙g6 47.♕e4 ♖h6 48.♔f5 ♙g7 49.g3 ♔f7
50.c3 ♙g7

De tijdnood is voorbij. [We speelden 50 zetten in 2½ uur.] In de ontstane stelling staat zwart verlorren. Het plan is om met de koning naar de damevleugel te lopen en pion b6 op te halen waarna de verbonden vrijpionnen moeten winnen. Direkt 51.♕e6 is gevaarlijk wegens 51...♙g6 52.♔d6 f5 53.♕c6 f4 met tegenkansen. Daarom doet wit het iets rustiger.

51.c4 ♔f7 52.♔f4! ♙g6 53.♕e4 ♔f7

Zwart geeft een pion om de witte koning af te houden. Op 53...♖h6 volgt het veiligst 54.b4 ♙g6 55.♔d5 ♙g5 56.♕c6+ ♙g4 57.♜d5! (57.♖b7 ♜a4! 58.♖xb6 ♔xg3 met tegenkansen) 57...f5 58.♖b5 ♜a1 59.♖xb6 en wit wint.

54.♜xh5 ♕e6 55.♜b5 ♔d6 56.g4 ♕e6 57.b4 ♕e7

Op 57...♔d6? wint 58.♜xb6+,

58.♔f5 ♔f7 59.c5 bxc5 60.bxc5 ♜c6 61.♕e4 ♜e6+

61...♕e6 gaat niet wegens 62.♜b6. Wit gaat nu zijn g-pion geven waarna zwart zijn toren moet offeren voor de witte c-pion. Het resterende eindspel is dan verloren omdat de toren op de 5e rij de zwarte koning afsnijdt.

62.♔d5 ♜e5+ 63.♔d6 ♜e6+ 64.♕c7 ♜e4 65.c6 ♜xg4 66.♖b7 ♕e6

Ook 66...♙g6 verliest: 67.c7 ♜c4 68.c8♖ ♜xc8 69.♔xc8 f5 70.♔d7 ♙g5 71.♕e6 enz.

67.c7 ♜c4 68.c8♖+ ♜xc8 69.♔xc8 f5 70.♕c7 f4 71.♕c6 f3 72.♜b3 ♕e5 73.♜xf3

En zwart gaf op.

Maar het direct hierop volgende echte kampioenschap van Nederland is andere koek. Hier krijg ik voor het eerst in mijn leven een ongenadige aframmeling. Roemloos beland ik op de laatste plaats. Dat is wel even een koude douche na al die toernooien waarin het winnen vanzelf leek te gaan!

Blijkbaar had ik weer eens een harde les nodig. Het was trouwens niet zozeer het schaaktechnisch niveau dat ik niet aankon (hoewel ook op dat terrein zeker menig zwak punt van me werd blootgelegd), het was een bepaald soort mentale hardheid dat voor dit soort toernooien absoluut noodzakelijk is, maar waaraan het mij nog ontbrak.

Je leeg en moedeloos voelen na een teleurstellende nederlaag en dan gewoon de volgende dag weer fris zijn voor een volgende zware partij, en de dag daarna weer, en weer, en weer. Dat soort dingen. Weten dat als je jezelf één keer een zwak moment toestaat, de neerwaartse spiraal al is ingezet en er voor je het weet alleen nog maar zwakke momenten zullen zijn. Je moet gaan begrijpen hoe dit werkt, niet op een abstract intellectueel niveau – het moet onderdeel van je systeem worden. Je moet het aan den lijve ondervinden.

En dat deed ik. Zo speelde ik in dit toernooi voor het eerst tegen Jan Timman en in deze partij openbaarde zich een probleem waar ik nog lang last van zou hebben: de neiging om bepaalde tegenstanders op een voetstuk te plaatsen. Ergens in je onderbewuste ben je er zo sterk van overtuigd dat die ander veel beter speelt dan jij, dat deze fictie (want dat is het uiteindelijk) onvermijdelijk realiteit wordt. Dit is ook weer zo'n onzichtbaar plafond dat je voor jezelf creëert en het is ongetwijfeld iets waar veel mensen last van hebben.

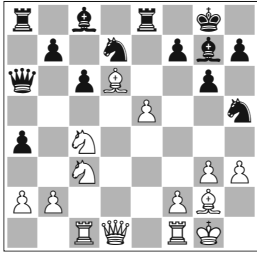
Het werkt trouwens in twee richtingen, want behalve een plafond creëer je ook een al even onzichtbare bodem, die je weer steun geeft in het spelen tegen tegenstanders die je juist veel lager inschat dan jezelf. Je komt gewoon niet op het idee dat je van bepaalde mensen niet zou winnen. Ik besef nu dan ook dat ik waarschijnlijk per saldo minstens zoveel profijt als nadeel van deze neiging heb gehad!

Maar op momenten dat je je hoofd tegen het plafond stoot, is dat een akelige en desoriënterende ervaring. In ieder geval herinner ik me nog goed hoe ik in die eerste partij tegen Timman lijdzaam zat te wachten op de geniale zetten die hij allemaal zou gaan doen. Het was alsof ik zeker wist dat er geheime spelregels bestonden die hij kende en ik niet.

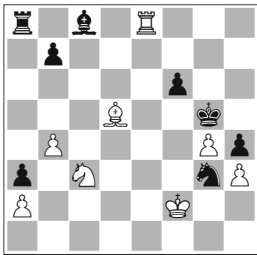
Jan Timman
Paul van der Sterren

NK Leeuwarden 1975

1.♖f3 ♘f6 2.g3 g6 3.♙g2 ♙g7 4.0-0 0-0 5.c4
d6 6.d4 c6 7.♗c3 ♚a5 8.h3 e5 9.e4 exd4
10.♗xd4 ♚c5 11.♗b3 ♚xc4 12.♚xd6 a5
13.♙f4 ♗bd7 14.♖ac1 ♚b4 15.♚d1 a4
16.♙d6 ♚b6 17.♗d2 ♖e8 18.e5 ♗h5 19.♗c4
♚a6

20.♗e2 ♗xe5 21.♙xe5 ♙xe5 22.♗xe5 ♖xe5
23.♚d8+ ♗g7 24.♚d4 f6 25.♗c3 ♚a7
26.♚xa7 ♖xa7 27.f4 ♖e8 28.g4 ♗g3 29.♖fe1
♖xe1+ 30.♖xe1 h5 31.♗f2 h4 32.♖e7+ ♗h6
33.♙xc6 a3 34.b4 ♖a8 35.♙d5 g5 36.fxg5+
♗xg5 37.♖e8

En hier gaf ik het op.

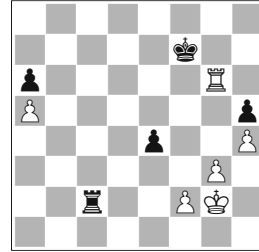
Maar het is niet alleen deze partij die dit toernooi tot een harde leerschool voor me maakt. Er zijn meer nederlagen, die een onbestemd gevoel van "ik kan dit niveau nog niet aan, maar ik begrijp niet waarom" bij me achterlaten. Misschien was ik ook gewoon nog wel wat te jong om me gelijkwaardig te kunnen voelen aan deze volwassen mannen. Daarvoor moet je of hun niveau duidelijk overtreffen (zoals ik dat in Limburg gedaan had) of zelf een beetje volwassen worden (wat vanzelf gaat).

Hoe dan ook, na een goede start (in de eerste ronde win ik opnieuw van Roy Dieks!) word ik langzaam maar zeker murw gespeeld. Ik verlies mijn frisheid en veerkracht en eindig met vier

nullen op rij. Karakteristiek voor deze ineenstorting is de laatste zet die ik in dit toernooi doe:

Paul van der Sterren
Nico Schouten

NK Leeuwarden 1975

60.♖xa6

Ook 60.♖g5 e3 61.♖f5+ (of 61.♖xh5 ♖xf2+ 62.♗h3 ♗f6 63.♖h8 ♗f7) 61...♗g6 62.♖f3 exf2 63.♖xf2 ♖c5 is niet voldoende voor de winst, maar ik meende een geniale manier te hebben gevonden om kansen te houden.

60...e3 61.♗f3??

Met de bedoeling om slaan op f2 met de pion af te dwingen. Ook dat is echter in het geheel niets! Na 61...exf2 62.♗g2 maakt 62...♖a2 eenvoudig remise.

61...e2

Hier had ik door de grond willen zakken van schaamte. Hoe ik de prijsuitreiking en de rest van de avond ben doorgekomen weet ik niet meer. De volgende dag reed Jaap Vogel me naar Amsterdam en pepete me met zijn nuchtere goede humeur weer helemaal op. Niets is heilzamer voor een gewonde schakersziel dan sympathie. Ik ben hem er nog dankbaar voor.

Hierna is het voorlopig uit met de heldendaden, maar de verslaving aan succes is inmiddels diepgeworteld. Iedere tegenslag, ieder middelmatig resultaat wordt een frustratie. Nu ik als student in Amsterdam niet meer door ouders, leraren of vrienden word gecorrigeerd is het schaken zo allesoverheersend voor me geworden dat er in emotioneel opzicht geen tegenwicht meer is voor een minder goede prestatie. Er is gewoon niets in mijn leven dat evenveel gewicht in de schaal zou kunnen leggen. Het enige dat helpt is... nieuwe successen behalen. Maar die komen niet op commando. In feite bestaat mijn schakersleven na dit Nederlands kampioenschap dan ook zo'n ander-

half jaar lang voornamelijk uit leren, incasseren en leren incasseren (een geleidelijk verhogen van de frustratietolerantie dus). Zelfs de successen, die er toch ook wel degelijk zijn, hebben iets kleins, zijn niet voldoende om mijn verschroeiende dorst naar roem en glorie te bevredigen. Het zijn druppels op een gloeiende plaat.

Zo is het Jeugdwereldkampioenschap in Tjentiste in Joegoslavië in augustus 1975 best wel een belevenis en het resultaat (een tiende plaats) hoewel niet briljant, heus niet slecht. Ook mijn tweede optreden in het Europees jeugdkampioenschap in Groningen (mijn laatste jeugdtoernooi) valt in die categorie. Het is niet meer zo zinderend als een jaar eerder, maar toch een heel mooie ervaring. Bovendien slaag ik er in januari 1976, anders dan een jaar eerder, nu wel in om me via winst in de Reservegroep te plaatsen voor de Meestergroep van het Hoogovenstoernooi van volgend jaar.

Maar meer dan uit successen in toernooien put ik mijn inspiratie in deze periode uit geslaagde partijen. Als er geen grote daden kunnen worden verricht, dan zijn er altijd nog de kleinere. Mooie of zwaarbevochten partijen geven je net zo goed een kick als een toernooioverwinning. Zoals deze, opnieuw met mijn eigen commentaar uit die tijd:

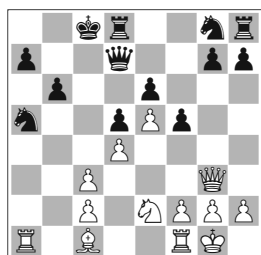
Paul van der Sterren Carsten Høi

Jeugdwereldkampioenschap Tjentiste 1975
Commentaar uit *Schaakbulletin* 95

**1.e4 e6 2.d4 d5 3.♘c3 ♙b4 4.e5 b6 5.a3
♙xc3+ 6.bxc3 ♚d7 7.♚g4 f5 8.♚g3 ♙a6
9.♙xa6 ♘xa6 10.♘e2 0-0-0**

Niet duidelijk zijn de gevolgen van 10...♘b8
11.♘f4 ♘c6!? 12.♘xe6 ♚xe6 13.♚xg7.

**11.a4 ♘b8 12.a5 ♘c6 13.axb6 cxb6 14.0-0
♘a5(?)**

In Zuidema-Planinc, Wijk aan Zee 1973 volgde 14...h6 15.♚d3 ♘ge7 16.c4 met voordeel voor wit.

15.♚xa5!

Zeer sterk, maar ook bijna gedwongen, want als het paard op c4 komt staat zwart goed.

15...bxa5 16.♙a3 ♚b8 17.c4!

Profiteert van zwarts ontwikkelingsachterstand. Andere voortzettingen, zoals 17.♚b1+ ♙a8 18.♙d6, zijn niet duidelijk.

17...♘h6?

Verliest kansloos. Zwak was ook 17...dxc4 18.♘f4! ♘e7 19.♚b1+ met sterke aanval. Het beste was 17...♘e7, waarna wit het veiligst 18.♚xg7 ♘c6 19.♙d6+ ♙a8 20.♚xd7 ♚xd7 21.cxd5 exd5 22.c3 kan spelen, met een zeer gunstig eindspel.

18.cxd5 ♚xd5 19.♘f4! ♚c6

19...♚xd4 verliest na 20.♘xe6, b.v. 20...♚b6 – om ♚b1+ te verhinderen – 21.♘xd8 ♚xd8 22.e6+ ♙a8 23.e7 enz.

**20.♚xg7 ♘g4 21.♙d6+ ♙a8 22.♘xe6 ♚d7
23.♘c7+ ♚b7 24.♚b1+ ♙c8 25.♚g5 ♚f7**

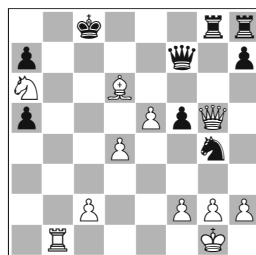
Of 25...♚dg8 26.♚f4 en de zwarte koning komt niet uit het matnet.

26.♘a6

Winnend was ook 26.e6!

26...♚dg8

Maakt een aardige slotzet mogelijk. Zwart is natuurlijk altijd verloren.

27.♘c5

En zwart gaf op.

Een tevreden, ja trotse commentator. Zo zie je jezelf graag: rechtstreeks vanuit de opening verpletterend en stijlvol winnen. In een interview een half jaar later noemde ik deze partij zelfs mijn beste ooit.

Ook aan de volgende partij denk ik met veel plezier terug.

Helgi Olafsson Paul van der Sterren

Groningen 1975/76

Dit hele toernooi stond voor mij eigenlijk in het teken van De Tijdnoed. In iedere partij, belangrijk of niet, voorspoedig verlopend of niet, steevast speelde ik al vanaf de openingsfase te traag en steevast eindigde dat in een tumultueuze tijdnoedfase. Net als in deze partij liep dat meestal goed voor me af, maar deze manier van spelen heeft meer weg van Russische roulette dan van schaken en onvermijdelijk gaat het af en toe falikant fout.

Waarom doet iemand zichzelf dat aan en wat is dat toch eigenlijk voor iets, tijdnoed?

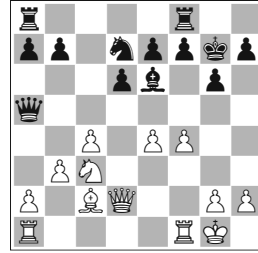
Om te beginnen is het van belang om onderscheid te maken tussen gezonde, onvermijdelijke tijdnoed en ongezonde tijdnoed. Gezonde tijdnoed kan ontstaan in een gelijkwaardig gevecht op hoog niveau, waarin twee tegenstanders elkaar naar het leven staan, maar elkaar tegelijkertijd tot het uiterste stimuleren. Naarmate de tijdcontrole nadert gaat het slinken van de bedenktijd een wezenlijk en steeds belangrijker onderdeel worden van dit duel op de evenwichtsbalk en kan hij uiteindelijk een van de twee fataal worden.

Onvermijdelijke tijdnoed wordt je opgedrongen door een tegenstander die onverantwoord snel speelt (al zijn er ook mensen die er een natuurlijk talent voor hebben) en moet gewoon geaccepteerd worden. Meestal is de compensatie in de vorm van een gunstige stelling groot genoeg om je er niet al te veel door van de wijs te laten brengen.

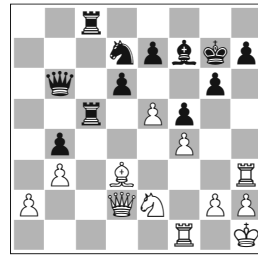
Ongezonde tijdnoed daarentegen ligt altijd geheel aan jezelf en is een onmiskenbaar teken dat je niet goed in je vel zit. Het begint er meestal mee dat angst of te hooggespannen verwachtingen de gezonde, natuurlijke concentratie dwarsbomen. Daardoor is er een sterkere prikkel nodig om die concentratie weer op te roepen en die wordt gevonden in een kunstmatig opvoeren van de spanning door middel van het minimaliseren van de eigen bedenktijd. Pas als je vlag bijna op vallen staat verdwijnen de angstige of verwachtingsvolle gedachten en ben je in staat om je volledig op het spel zelf te concentreren. Vaak is die concentratie dan zo diep dat het nog goed afloopt ook en dit schijnbaar positieve aspect kan dan weer gemakkelijk tot tijdnoedverslaving leiden. Bovendien wordt de fout die eraan ten grondslag ligt, de fixatie op het resultaat, er niet door opgeheven en waarschijnlijk zelfs versterkt.

Maar goed, terug naar mijn partij tegen Helgi:

1.c4 c5 2.♘f3 g6 3.d4 cxd4 4.♗xd4 ♙g7
5.e4 ♗c6 6.♙e3 ♗f6 7.♗c3 ♗g4 8.♚xg4
♗xd4 9.♚d1 ♗e6 10.♚d2 0-0 11.♙d3 d6
12.0-0 ♗c5 13.♙c2 ♙e6 14.b3 ♚a5 15.♙d4
♗d7 16.♙xg7 ♗xg7 17.f4

17...f6 18.♚ae1 a6 19.♚e3 b5 20.cxb5 axb5
21.♙b1 ♚ac8 22.♗h1 ♚c5 23.♚b2 b4
24.♗e2 ♙f7 25.♚d2 ♚fc8 26.♚h3 ♚b5
27.♙d3 ♚b6 28.e5 f5

29.e6!

Voor een speler met het natuurlijke aanvalstalent (om niet te zeggen de vernietigingsdrift) van een Helgi Olafsson komen zulke zetten vanzelf.

29...♙xe6 30.♚e3 ♗f7 31.♗d4

Je zou nu misschien 31...♙d5 verwachten. Mijn aandacht werd echter getrokken door een fantastische tactische mogelijkheid. In de tijdnoed, die werd aangewakkerd door de stemming waarin ik verkeerde – een verscheurende behoefte aan boven alle competitieve aspecten uitstijgende roem en glorie – was mijn keuze onvermijdelijk.

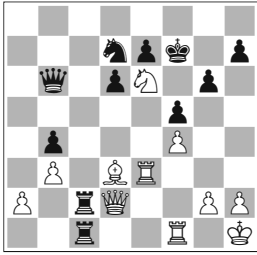
32...♚c1

Ligterink noemde deze zet in het toernooiboek “een werkelijk schitterende verdediging” (een compliment waarop ik indertijd razend trots was), maar eigenlijk is het toch gewoon een gigantische sprong in het duister.

32.♗xe6

Na 32.♚xc1 ♚xc1+ 33. ♚xc1 ♚xd4 staat zwart natuurlijk prima.

32...♚8c2!!

Dit is inderdaad schitterend, maar het is niet winnend, zoals ik misschien gehoopt had, en waarschijnlijk zelfs niet voldoende voor remise.

33. ♖g5+ ♔g8

Het enige veld voor de koning. Op 33... ♔f8 wint 34. ♖xc1 ♖xd2 35. ♖c8+ ♔g7 36. ♖xe7+ en zwart gaat mat.

34. ♖c4+?

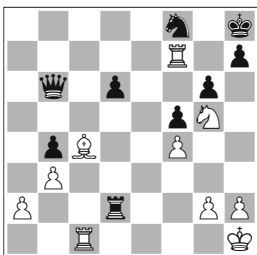
Ligt voor de hand, maar Ligterink laat zien dat 34. ♖xc2! ♖xc2 35. ♖xe7 sterker is. Zwart moet dan maar hopen dat hij met 35... ♖c7 nog enigszins standhoudt.

34... ♔h8

Het is ook inderdaad nauwelijks te geloven dat er geen winst voor wit te vinden zou zijn in deze stelling, zeker niet als je tegenstander bijna geen bedenktijd meer heeft. Voor de hand ligt bijvoorbeeld 35. ♖d5, maar dit wordt weerlegd met 35... ♖xc4 (36. ♖e1 ♖xe1 37. ♖xe1 ♖e3!). Wit besluit daarom om toch maar zijn dame te geven, maar de omstandigheden zijn nu niet meer zo gunstig als een zet eerder.

35. ♖xc1 ♖xd2 36. ♖xe7 ♔f8 37. ♖f7?

Wit kon remise forceren met 37. ♔f7+ ♔g7 38. ♔g5+. De tekstzet is bijna winnend, maar net niet helemaal.

37... ♖b8!

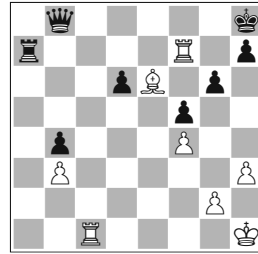
Niet 37... ♖d8? 38. ♖xh7+! ♔xh7 39. ♔f7+.

38.h3

De pointe van de zwarte verdediging is dat wit na 38. ♖a6 ♖xa2 of na 38. ♔e6 ♔xe6 39. ♖xe6 ♖xa2 zijn toren niet van de onderste rij weg kan spelen wegens mat op a1. Bovendien heeft zwart in het

laatste geval na 40.h3, wat tot dezelfde stelling leidt als in de partij, het reddende

38... ♖xa2 39. ♔e6 ♔xe6 40. ♖xe6 ♖a7!

waarmee – op de valreep – alle gevaren worden afgewend. De aanval is afgeslagen, de tijdcontrole gehaald. Zwart staat op winst.

41. ♖d7 ♖d8 42. ♖e6 ♖xf7 43. ♖xf7 d5

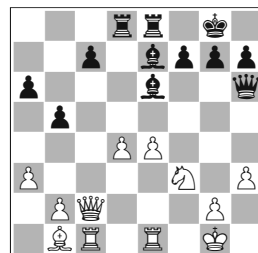
en zwart won gemakkelijk.

Beide partijen laten mijn sterke punten van deze periode mooi zien: spel over het hele bord en – nog steeds – een goed oog voor het verwezenlijken van positionele plannen met behulp van kleine of grote combinaties. De schaduwkant hiervan is een overgroot vertrouwen dat alles vanzelf wel goed komt, zodat ik mijn tegenstanders soms teveel hun gang laat gaan en de strategische lijn wel eens uit het oog wil verliezen.

Nog even terug naar het Jeugdwereldkampioenschap in Tjentiste. Toen ik in dit toernooi na zes ronden alleen bovenaan stond, werd ik getroffen door een enorme inzinking. Tot nu toe heb ik in dit boek nogal opgescheept over mijn vermogen om positief op uitdagingen te reageren, maar hier gaat het dan toch eens faliekant mis. De druk wordt te groot en er knapt iets. Waarom?

Paul van der Sterren Valery Tsjechov

Jeugdwereldkampioenschap Tjentiste 1975

Het resultaat wordt té belangrijk. Er is je een visioen gegund van iets wat zo oogverblindend geweldig is, wat zo totaal je vertrouwde wereldje uit zijn voegen slaat, dat je niet alleen met stomheid, maar ook met angst en beven geslagen wordt. Je kunt je niet meer op het spel concentreren, je raakt in de war. En je deinst terug. Liever in de veilige, vertrouwde omgeving van de subtop (álles liever!) dan het onverdraaglijke zicht op deze totaal onbekende ruimte. Dus wat doe je? Je speelt 26. ♖xc7? en na 26... ♜c8 geef je het op, vermorzeld, maar ook... opgelucht. Je bent weer waar je je thuis voelt: in de subtop. En daar blijf je dan natuurlijk ook, voorlopig.

Het is eigenlijk deze subtopperidentiteit, die mijn mentale horizon in deze periode bepaalt, niet alleen in de jeugdtoernooien. Nu ik 20 ben en de definitieve overstap moet maken naar de grotemensenwereld, geeft het me een veilig gevoel om wel een beetje op te vallen, maar niet teveel. Ik raak dan ook gesetteld in deze rol en ondervind er zowel de na- als de voordelen van. Ik durf (nog) niet omhoog, maar val ook niet omlaag.

De eerste toernooien van mijn postjuniorentijd verlopen tamelijk vreugdeloos, maar geven me wel de kans om belangrijke ervaring op te doen. Niet door de voorwedstrijden van het Nederlands kampioenschap heen kunnen komen, 5 uit 9 in een bescheiden toernooitje in Duisburg, 4 uit 9 in de Reservegroep van het IBM-toernooi, een figurantenrol in het Open Nederlands kampioenschap. En ondertussen schieten allerlei leeftijdgenoten, Peter Scheeren voorop, me voorbij.

Achteraf gezien is het eigenlijk best opmerkelijk dat ik niet ontmoedigd raak door het uitblijven van nieuwe successen. Ik had er toch op zijn minst een beetje somber van mogen worden, maar daar kan ik me niets van herinneren (kan ook aan mijn geheugen liggen natuurlijk). Hoe dan ook, juist in deze magere periode wordt één ding steeds duidelijker. Blijkbaar is er een grens gepasseerd, ongemerkt maar definitief. Ik laat me door een paar mindere resultaten niet meer uit de schaakwereld weggagen. Het doet er gewoon niet meer toe. Ik ben nu schaker, ik kan niet anders meer.

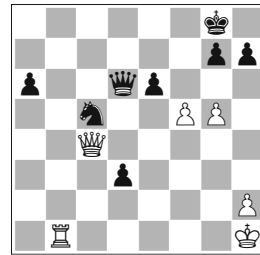
Overigens komen er in deze tijd ook allerlei belangrijke contacten en samenwerkingen tot stand. Zo sluit ik een hechte vriendschap met Bert Enklaar, die me als coach en secondant heeft begeleid in Tjentiste. Door veel samen te analyseren

trekt hij me als het ware op naar zijn eigen niveau, zodat ik me daar al een beetje thuis begin te voelen voordat ik er zelf kom te wonen: het niveau van de Internationale Meesters.

En af en toe speel ik ook echt mooie partijen (of doe op zijn minst een paar goede zetten). Zo was ik indertijd erg in mijn nopjes, niet alleen met de manier waarop ik onderstaande afgebroken stelling(!) tot een goed eind bracht, maar ook met de nauwkeurige analyse die ik er later van maakte voor *Schaakbulletin*.

Paul van der Sterren Christer Bergström

Winterthur 1976

Opnieuw mijn commentaar uit die tijd dus, zoals gepubliceerd in *Schaakbulletin* 105:

Deze stelling ontstond na een rommelig tijdnoodduel, waarin ik eerst mijn duidelijk voordeel zag veranderen in ernstig nadeel, waarna mijn tegenstander vlak voor het afbreken misgreep en zich uit deze netelige situatie moest zien te redden. Wit staat ondanks zijn slechte koningsstelling en de gevaarlijke d-pion beter, omdat hij met zijn opgerukte koningsvleugelpionnen op koningsaanval kan spelen. Dit moest echter wel nauwkeurig gebeuren, want na bv. 41.f6? d2 42. ♜d1 ♖e5 heeft hij niets bereikt en is hij integendeel zelf in gevaar. De enige zet is derhalve

42.g6!

waarna zwart het bijzonder moeilijk heeft. Er dreigt o.a. 43. ♖xc5! en 42...d2 43. ♜d1 h6 faalt op 44.fxe6 ♜xe6 45. ♜xd2! enz. Zijn beste kans is 42...d2 43. ♜d1 ♖e5! waarna het als volgt verder gaat: 44. ♖h4! ♖e4+ 45. ♖xe4 ♜xe4 46.fxe6! (en niet 46.gxh7+ ♜xh7 47.fxe6 ♜f2+ 48. ♖g2 – of ♖g1 – ♜xd1 49.e7 ♜e3[+] en wint) 46...hxg6! (niet 46...♜f2+ 47. ♖g1! en wit wint, maar niet 47. ♖g2? ♜xd1 48.e7 ♜e3+ 49. ♖f2 hxg6 50.e8 ♖+ ♖h7 met voordeel voor zwart!) 47. ♖g2 en er ontstaat een eindspel van toren + h-pion te

gen paard + dubbele g-pion, dat wit m.i. winstkansen geeft. In plaats daarvan volgde echter:

42...hxg6(?) 43.fxg6 ♖f8?

Nu is dezelfde afwikkeling als bovengenoemd duidelijk slecht voor zwart. Hij mist met de tekstzet echter zijn laatste kans, die bestond in 43...♗d7!, waarna er geen duidelijke winst voor wit in zit, bv.: 44.♖b8+ ♜xb8! (44...♗xb8 45.♜c8+ ♜f8 46.♜xe6+) 45.♜xe6+ ♖h8 met eeuwig schaak. Ofwel 44.♖d1 ♗f8! (44...d2? 45.♖xd2!) 45.♖xd3 ♜e5 en de zaak is niet duidelijk. Na de tekstzet is het uit.

44.♜h4! d2 45.♜h8+ ♖e7 46.♜xg7+ ♖d8 47.♜g8+ ♖d7 48.♜f7+ ♜e7

Of 48...♖d8 49.♜f3 ♜e5 50.♖d1! ♜e1+ 51.♖g2 en wit wint.

49.♜f4

en zwart gaf op.

Dit toernooi won ik trouwens wel, samen met Erling Mortensen, maar zelfs hierover was ik niet echt tevreden. Het had gemakkelijker gemoeten, grootser vooral. Wat een mens zichzelf niet allemaal kan aandoen!

Dat ik zulke hoge eisen aan mezelf stelde, kwam natuurlijk mede door het frustrerende besef niet aan de verwachtingen van anderen te voldoen. Zo moest ik bijvoorbeeld in *de Volkskrant* van 9 oktober 1976 lezen: “Een jongen van wie we enkele jaren geleden hoge verwachtingen hadden is Paul van der Sterren”. Waarna de schrijver van deze regels, Wim Andriessen, overigens heel sympathiek verder gaat met mijn gebrekkige progressie te verklaren uit het geringe aanbod aan mogelijkheden voor verdere ontplooiing. Hij geeft dan bovenstaand fragment, juist om te illustreren “dat ik het kan”. Maar het geeft toch goed weer hoe er toen naar me gekeken werd, of althans hoe ik *dacht* dat er naar me gekeken werd.

Pas in het najaar van 1976 vindt er weer een echte grote, stimulerende gebeurtenis plaats in mijn schakersleven en dat is dan, gek genoeg, iets waarover de buitenwereld waarschijnlijk alleen maar zijn of haar schouders kan ophalen. Een evenement, naar buiten toe zo zonder glans, maar in mijn persoonlijke beleving zo schitterend dat het wel aan niemand uit te leggen zal zijn. Laat ik het toch proberen.

Oktober 1976. Sinds een jaar ben ik lid van Desisco Watergraafsmeer, de sterkste club van het land. Ik voel me er heerlijk en raak bevriend met allerlei teamgenoten, zoals Rob Witt, Frans Borm en Job de

Lange, die alledrie net iets ouder zijn dan ik en waarmee ik ook buiten het clubgebeuren veel samenwerk. Ik geniet ervan om in de hoogste klasse van de KNSB-competitie te spelen, de Hoofdklasse (nog steeds vind ik het een verrukkelijk woord, veel mooier dan het tegenwoordig gebruikte Meesterklasse), en ik geniet van iedere clubavond, waarop wordt gevluggerd, een niet al te serieus clubkampioenschap wordt gespeeld en vooral veel wordt gebrast en gebrald. Na afloop het buurtcafé, daarna het legendarisch gastvrije huis van Rob en Marga Witt in de Commelinstraat of ‘iets in de stad’. De clubavond eindigt niet zelden pas rond het ochtendgloren. Allemaal heel leuk natuurlijk en ik sla ook geen clubavond over, maar er ontbreekt iets.

Dan komt iemand op het idee om in het seizoen 1976/77, buiten de gewone competitie om, een twaalfkamp te organiseren met alleen enkele van de beste Desiscoërs en een paar hoogwaardige gastspelers, en onder serieuze wedstrijdstandigheden (een apart zaaltje, een normaal speeltempo, afbreken), kortom een echt en zelfs veredeld clubkampioenschap. En dat blijkt precies te zijn wat ik nodig heb.

De intense competitie, waar natuurlijk ook veel prestige bij in het geding is – allemaal zeer aan elkaar gewaagde, grotendeels nog jonge, ambitieuze spelers. De circa twee weken tussen iedere partij waarin ik me intensief op iedere tegenstander voorbereid en iedere afgebroken partij tot op het bot afkluij. Plotseling wordt mijn hele thuisleven één langgerekt toernooi.

En opnieuw is het het grote, maar net niet té grote, ontzag dat ik heb voor mijn tegenstanders (nu, ruim 30 jaar later, misschien moeilijk voor te stellen als je de deelnemerslijst ziet – die geef ik dan ook niet – maar toen heel reëel) dat me als het ware dwingt om te winnen. Of althans: om tot het uiterste te gaan. Als ik nu deze partijen bekijk, zie ik vooral een enorme gedrevenheid, die zich in gunstige stellingen als een ge-na-de-loos afmaken manifesteert en in slechte stellingen als een niet op willen, niet op kunnen geven. En alles vanuit de angst dat, als ik een moment verslap, ik onmiddellijk verpletterd zal worden.

Ik versla bijna al mijn tegenstanders en bouw voor het eerst in lange tijd weer eens echt zelfvertrouwen op. Dat brengt me precies op tijd in topvorm voor het eerste werkelijk grote toernooi van mijn postjuniorentijd, de Meestergroep van het Hoogovenstoernooi 1977.

1977-1978

WIJK AAN ZEE, WIJK AAN ZEE!

Moeilijkheden zijn er om onderschat te worden.

A. den Doolaard

Wijk aan Zee 1977. Het valt me niet mee om iets te schrijven over dit toernooi, dat zeker een van de hoogtepunten van mijn schakersleven is geweest. Niet dat ik nu zit te verdrinken in sentimentele herinneringen. Het is meer zo dat ik het gevoel heb dat ik iets intelligents zou moeten zeggen over het succes dat me hier ten deel valt. Maar wat?

Er zijn in de loop der tijden vele manieren bedacht om zoiets aan te pakken. De meest sympathieke is te verklaren dat je er ook niets van begrijpt en dat de tegenstanders blijkbaar zo beleefd waren om allemaal op het goede moment een foutje te maken. Ook kun je tevreden wijzen op het vele werk dat je gedaan hebt of op de geweldige inzet die je hebt getoond, en dat het dus duidelijk moge zijn dat je gewoon loon naar werken gekregen hebt. Het sterkst is een verontwaardigde houding aan te nemen en te verklaren dat het toch geheel vanzelf spreekt dat je zo ver boven alle verslagen tegenstanders uitsteekt. Succes is dan normaal en alleen bij mislukking moet er iets worden uitgelegd, want dan is er blijkbaar iets mis gegaan.

Vroeger zou ik met veel enthousiasme een keuze uit deze mogelijkheden hebben gemaakt. Maar nu het schaken zo langzamerhand grotendeels uit mijn systeem verdwenen is, voel ik niet meer zo'n behoefte om aan dit spelletje mee te doen. Het is gewoon niet waar. Het is maar wat gezwets, onzin, enkel bedoeld om je imago eens flink op te poetsen.

Maar nu in ernst. Wat gebeurt er in januari 1977 met dit ventje? Laat ik er geen doekjes om winden: hij wordt verliefd.

Op de ochtend van de eerste ronde van het Hoogovenstoernooi steek ik de ontbijtzaal van het onvergetelijke Hotel Kennemerduin diagonaal over en ga aan tafel zitten bij Hanneke van Parren, deelneemster aan het damestoernooi. De rest is geschiedenis. Ik wist meteen dat zij het helemaal was, zij had iets meer tijd nodig, maar

kwam uiteindelijk tot dezelfde conclusie, en mijn toernooi kon niet meer kapot. Na een aarzelend begin beet ik me in iedere partij vast als een terriër en op de twee vleugels van liefde voor *haar* aan de ene kant en voor *het* aan de andere (het spel, het toernooi) zweefde ik naar een prachtige tweede plaats, anderhalf punt achter de ongenaakbare Viktor Koepreitsjik, maar anderhalf punt vóór de rest van het veld. Bovendien had ik twee ronden voor het eind al een meesternorm op zak en betekende dit resultaat ook nog eens kwalificatie voor de grootmeestergroep van het volgend jaar. En dan kreeg ik ook nog eens een uitnodiging voor het IBM-toernooi, weer een Meester-groep! Het was teveel gewoon.

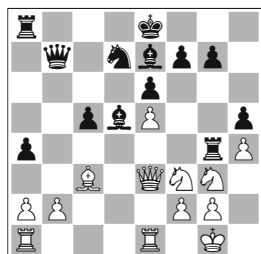
Kijk ik naar de partijen, dan moet ik zeggen dat ik werkelijk heel behoorlijk heb gespeeld in dit toernooi, maar dat het toch vooral een inderdaad mysterieuze kracht is die mijn spel van dat van mijn tegenstanders onderscheidt. Eigenlijk gaat het altijd zo als het goed gaat. Zelfvertrouwen, energie, doelgerichtheid, fanatisme? Het zijn enkel maar wat namen voor die grote, geheimzinnige kracht, die als het ware door je heen speelt, die geduldig jouw individuele beperkingen verdraagt en ze op het juiste moment overstijgt.

Opvallend zijn onder meer de goede openingsvoorbereiding, het vele nauwkeurige rekenwerk, een waar engelengeduld in het uitmelken van kleine eindspelvoordeeltjes, een gezonde agressiviteit, het geringe aantal fouten. Ook ben ik zo verstandig om ruim baan te geven aan spontane afwijkingen van mijn vaste openingsrepertoire, zoals een c3-Siciliaan tegen Fred van der Vliet, een duidelijk teken dat de intuïtie zich niet door het intellect heeft laten wegdrukken, zoals dat anders maar al te vaak wel gebeurt.

Zelfs van mijn zo diepgewortelde neiging om positioneel voordeel te goedkoop in te ruilen voor materiaal is in dit toernooi weinig te merken.

**Larry Christiansen
Paul van der Sterren**

Wijk aan Zee II 1977

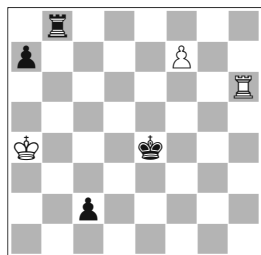

Het zal duidelijk zijn dat wit geheel overspeeld is. Onder andere omstandigheden zou ik nu tevreden een pionnetje hebben gepakt op h4, maar in deze partij ram ik gewoon lekker door met 22...g5. Blijkbaar voelde Larry echter heel goed aan dat hij iets *moest* offeren, want na 23.hxg5 h4 24.♘h2 ♕xg5 25.♞e2 ♜c4 deed hij 26.♘f5!?, en inderdaad wist hij me in een later stadium nog te beschwindelen (het werd remise).

Typierend is ook mijn partij tegen Rob Witt. Door goed openingsspel win ik al snel een heel klein pionnetje. Vervolgens slaag ik erin om urenlang steeds weer nieuwe dreigingen te creëren, ondanks het feit dat hij zich bijzonder goed en hardnekkig verdedigt. Ten slotte raakt hij dan in een verraderlijk eenvoudig toreneindspel toch de draad kwijt.

**Rob Witt
Paul van der Sterren**

Wijk aan Zee II 1977

Het commentaar is van mezelf in het toernooiboek, dus 'authentiek' uit 1977.

63.♞c6(?)

Eenvoudiger was 63.♞h1!, bv: 63...♔d3 64.♔a3 ♜f8 65.♞h3+ en de zwarte koning heeft geen goede dekking tegen schaakjes van opzij.

63...♔d3 64.♔a3 ♔d2 65.♞d6+ ♔c1 66.♔a2 ♞b2+ 67.♔a1?

De beslissende fout. Tot remise leidde 67.♔a3! ♔b1 68.f8♞ c1♞ 69.♞f5+ ♜c2+ 70.♔a4 en zwart kan niets bereiken, bv: 70...♔a1 71.♞d3! ♜c4+ 72.♔b3! en wit wint zelfs.

67...♞b5! 68.♞a6

Ook 68.♔a2 helpt niet meer: 68...♞a5+ 69.♔b3 ♔b1 70.f8♞ – 70.♞c6 ♞b5+ en 71...♞f5 – 70...c1♞ en wit kan de vele dreigingen niet meer pareren en heeft bovendien geen enkel schaak!

68...♔d2

Opgegeven. Wit gaat mat, bv: 69.♞d6+ ♔c3 70.♞c6+ ♔b3 71.♞xc2 ♔xc2 72.f8♞ ♞a5+.

Hoogtepunt was mijn partij tegen Koepreitsjik. 's Ochtends had ik voor de derde keer afgebroken tegen Robert Jamieson, en tot mijn geluk dacht ik tijdens de korte pauze voor het begin van de volgende ronde (tussen 12 en 1 uur – snel wat eten) dat ik gewonnen stond. Uitstekend voor mijn zelfvertrouwen!

**Paul van der Sterren
Viktor Koepreitsjik**

Wijk aan Zee II 1977

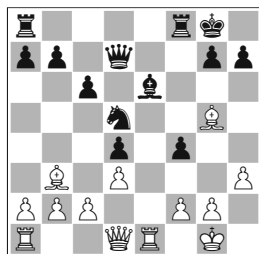
1.e4 e5 2.♘f3 ♘c6 3.♙b5 ♘d4

Dit had Koepreitsjik kort tevoren twee keer in het kampioenschap van de USSR gespeeld. Ik had me er goed op voorbereid, dat wil zeggen: ik speelde gewoon de zetten van Karpov na.

4.♘xd4 exd4 5.0-0 ♙c5 6.d3 7.♙a4 ♘e7 8.♘d2 d5 9.exd5 ♘xd5 10.♞e1+ ♙e6 11.♘e4 ♙e7 12.♙b3 0-0 13.♙d2 ♞d7 14.h3

Hier deed Karpov 14.♞h5. Misschien enigszins geïrriteerd probeert Koepreitsjik mijn 'nieuwje' meteen af te straffen.

14...f5?! 15.♘g5 ♙xg5 16.♙xg5 f4

Het ziet er gevaarlijk uit voor wit, maar er blijkt een verbluffende combinatie in te zitten, die de zwarte opzet weerlegt.

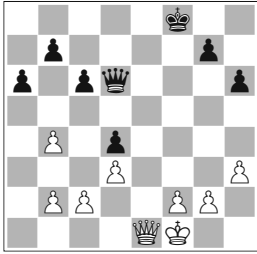
17. ♖e4! h6

Op 17... ♖f5 is 18. ♗g4! sterk, dankzij de pointe 18... h6 19. ♘xf4!

18. ♘xf4! ♘xf4 19. ♗g4!

Zoiets overzie je natuurlijk gemakkelijk. Arme Koepreitsjik.

**19... ♖ae8 20. ♖xf4 ♖xf4 21. ♗xf4 ♘xb3
22. axb3 a6 23. ♗d2 ♗e7 24. ♘f1 ♗c5 25. b4
♗d6 26. ♖e1 ♖xe1+ 27. ♗xe1 ♘f8**

**28. g3 ♘f7 29. h4 ♘f8 30. ♘g1 ♘f7 31. ♘g2
♘f8 32. g4 ♘f7 33. h5 ♘f8 34. ♗d2 ♗d5+?**

Een ernstige fout, omdat de dame hierna niet meer naar het ideale veld d6 terug kan.

**35. ♘g3 ♘g8 36. ♗f4 b5 37. ♗c7 ♘h7
38. ♗e7 ♗a2 39. ♗e4+ ♘h8 40. ♗xd4**

en wit won gemakkelijk.

Pas na deze partij ontdekte ik dat de afgebroken stelling tegen Jamieson potremise was, maar de volgende ochtend won ik hem toch! Soms heb je werkelijk alle geluk van de wereld.

Zowel de geweldige impact die het behalen van een meesternorm destijds had, als het feit dat ik er in dit toernooi voor het eerst in slaagde om een partij van een meester (IM zouden we nu zeggen) te winnen is voor een schaker van nu waarschijnlijk niet meer te bevatten. Het zijn gegevens uit een ander tijdperk.

De schaakwereld zit natuurlijk ook nu nog hiërarchisch in elkaar. Als een groepje schakers door een draaideur moet, dan gaat dat bij wijze van spreken op volgorde van titel en rating. Maar er is toch heel wat veranderd. Door het ratingsysteem (dat het mogelijk maakt dat iemand met een hogere titel op de wereldranglijst gepasseerd wordt door iemand met een hogere rating en dus in feite de rangorde op titel relativeert) en door de stortvloed aan open toernooien (iedereen in één groep, grootmeester tegen amateur) is de schaakwereld veel opener en flexibeler geworden. Het motto van de FIDE (de wereldschaakbond),

Gens una sumus (“wij zijn één familie”), is althans in dit opzicht iets realistischer geworden.

Maar in 1977 had de hiërarchie nog de rigiditeit van een kastestelsel: je had grootmeesters, je had meesters en je had ‘de rest’, en hoewel er natuurlijk wel onderling contact bestond leefde en speelde iedereen toch vooral binnen zijn eigen kaste.

Het moge dus duidelijk zijn dat het in die tijd niet niks was als iemand, dankzij het behalen van een meesterresultaat, in het voorportaal van een hogere kaste terecht kwam. Dat was een schokkende gebeurtenis, en de gevolgen bleven dan ook niet uit.

Om te beginnen werd het feit zelf feestelijk gemarkeerd. Het organisatiecomité van de Hoogovens gaf me een herinneringstrofee en een receptie met veel champagne, mijn naam dook weer op in de kranten, er kwamen interviews.

Ernstiger was dat ik vanaf nu in toernooien zou worden aangeduid als ‘k.m.’, kandidaatmeester, wat geen officiële titel was, maar wel gebruikelijk als een soort bevestiging van deze status (in *Schaakbulletin* viel zelfs wel eens de term ‘aspirant-kandidaatmeester’). Maar het meest ingrijpend was wel dat er met dit resultaat zeer dwingende verwachtingen en verplichtingen waren geschapen. Want wie in het voorportaal van een hogere kaste staat, kan niet meer terug en wil dat ook niet. Hij wil naar binnen! En dus lag mijn pad plotseling weer heel duidelijk voor me: er moesten meer van zulke resultaten komen. En snel!

De wijze woorden, waarmee Constant Orbaan me indertijd in het *NRC Handelsblad* complimenteerde, “Te verwachten valt dat Paul van der Sterren langzaam maar zeker zal rijpen tot FIDE-meester en wellicht grootmeester”, zullen me ongetwijfeld prettig in de oren geklonken hebben, maar ik zal ze zeker niet werkelijk begrepen hebben. Hoezo rijpen? Binnenhalen die titel! Waar zou ik op wachten?

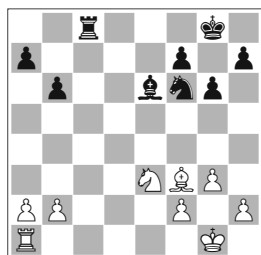
Nou, om te beginnen: op een nieuwe kans. En die zou pas komen met het IBM-toernooi in Amsterdam in de zomer, want in die tijd konden internationale titelnormen alleen in internationale toernooien worden behaald, en niet – zoals nu – in KNSB-competities en dergelijke, zelfs niet in een nationaal kampioenschap, hoe sterk dat ook bezet mocht zijn. Dus of ik wilde of niet, voorlopig moest ik toch echt terug naar het leven van

alledag. Nu was dit, dankzij mijn aanhoudende verliefdheid, ook niet zonder zijn bekoorlijkheden, maar op het schaakbord was het toch te merken dat ik weer even opnieuw mijn draai moest zien te vinden.

Ruim een maand lang loop ik met mijn hoofd in de wolken, wat me enkele pijnlijke nederlagen oplevert in clubwedstrijden. Ik weet mezelf als het ware nog geen houding te geven in mijn nieuwe rol. Is het dan, nu ik zo hoog gestegen ben en zoveel sterker geacht word te zijn dan deze tegenstanders, niet voldoende om even wat mooie zetten te doen, tevreden achterover te leunen tot de vijandelijke stelling vanzelf in elkaar stort en vervolgens de felicitaties in ontvangst te nemen? Blijkbaar niet. Pas als ik in maart na een stroeve start in de voorwedstrijden voor het Nederlands kampioenschap achterop dreig te raken, ontwaak ik uit deze roes.

**Erik Olof
Paul Van der Sterren**

Voorwedstrijden NK 1977

In een dergelijk kwalificatietoernooi (zeven ronden Zwitsers in een groep van 16) mag je eigenlijk geen zwak moment hebben. Een jaar eerder was 4 uit 5 (in een iets andere formule) al niet genoeg voor me geweest. Nu was ik het toernooi met een remise tegen Jaap Vogel begonnen. Het zou toch niet waar zijn dat ik nu weer, en nog wel tegen een outsider, een half punt ging inleveren?

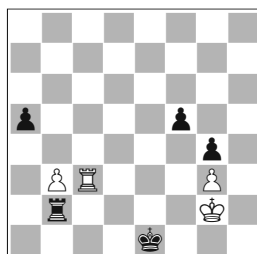
En plotseling is er dan weer, als bij toverslag, die eenvoudige bereidheid om tot het uiterste voor ieder halfje te knokken, die de basis vormt voor ieder succes, maar die ik juist door dat succes was kwijtgeraakt.

22...♖d8 23.♘f1 ♘g4 24.b3 ♜c8 25.♞e1 h5 26.♞d1 b5 27.h3 ♘e5 28.♙e2 ♙xh3 29.♞d5 f6 30.f4 ♘g4 31.♙xg4 ♙xg4 32.♘e3 ♜c1+ 33.♙f2 ♜a1 34.♘xg4 ♜xa2+ 35.♙g1 hxg4

36.♜xb5 ♙f7 37.f5 gx f5 38.♜xf5 ♙e6 39.♜b5 a6 40.♜b4 f5

Afgebroken. Nog steeds was ik er niet gerust op, maar grondige analyse bracht uitkomst.

41.♙f1 ♙e5 42.♜c4 ♜a3 43.♜c5+ ♙e4 44.♜c4+ ♙d5 45.♜c3 a5 46.♙e2 ♜a2+ 47.♙f1 ♜b2 48.♙g1 ♙d4 49.♜c4+ ♙e3 50.♜c5 ♙f3 51.♜c3+ ♙e2 52.♙g2 ♙e1+

53.♙h1

Op 53.♙g1 komt 53...♙d2 54.♜c5 ♜xb3 en g3 hangt met schaak.

53...♙f2 54.♙h2 ♞d2 55.♙h1 ♞d8!

Nu is het uit. Wit speelde nog 56.♜c2+ en gaf enkele zetten later op.

Maar net als twee jaar eerder wordt mijn deelname aan dat Nederlands kampioenschap, waar ik zo hard voor gevochten had en waar ik zo blij mee was, een heel merkwaardige ervaring. Het deelnemersveld is veel sterker dan in 1975. Niet alleen doet Viktor Kortsjnoi mee, die in Nederland politiek asiel heeft aangevraagd, maar bijna de complete Nederlandse top is aanwezig: de grootmeesters Timman en Donner en de meesters Ree, Böhm, Langeweg, Ligterink en Hartoch. Ook de 'titellozen' zijn sterk vertegenwoordigd met onder meer Van Baarle, Van der Vliet, Van Wijgerden en Boersma. Hoewel ikzelf in die twee jaar onmiskenbaar vooruit ben gegaan, sta ik hier toch, net als toen, voor een overmacht.

En dat is te merken. Echt slecht kun je mijn score van 5 uit 13 niet eens noemen, maar meer dan voorlaatste word je daar niet mee en dat was zeker een bittere pil voor me. Toch is er iets bijzonders aan de hand met mijn optreden hier. Het werd het toernooi van de nederlagen, maar dan wel van de vruchtbare nederlagen, de nederlagen waar – uiteindelijk – iets moois uit voortkomt. Zelf had ik dat indertijd niet in de gaten, ik voelde alleen maar dat ik niet aan mijn eigen, hooggespannen verwachtingen kon voldoen. Maar anderen zagen het wel (bijvoorbeeld Wim Andriessen, die in

43...♟f8 44.♞f1 ♞e7 45.♞c7+ ♞e6 46.♞e1

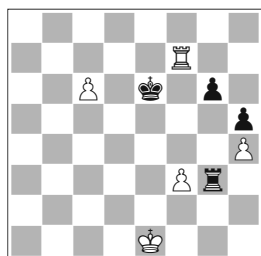
Nu heeft hij dezelfde stelling, maar met zwart aan zet. Objectief maakt het niets uit, maar het betekent dat ik nu zélf de – psychologisch moeilijke – beslissing moet nemen om 46...f6 te doen, een zet die iets lelijks heeft, maar die wél remise oplevert. Door een niet dwingende variant te kiezen geeft Kortsjnoi me dus als het ware de ruimte om fouten te maken.

46...♞g2?!

Ik denk het ‘mooier’ te doen.

47.c6 ♞xg3 48.♞xf7!

Overzien! En meteen raak ik in paniek. Na 48...♟xf7 49.c7 promoveert weliswaar de witte c-pion maar, zoals Kortsjnoi aangeeft, zwart heeft na 39...♞xf3 50.c8♞ ♞g7 een onneembare vesting.

48...♞g2? 49.♞d1 ♞a2?

Nu groeien de problemen me boven het hoofd. Kortsjnoi geeft 49...♞g1+ 50.♞d2 ♞g2+ 51.♞d3 ♞g1 52.♞g7 ♞d6! 53.c7 ♞c1 nog als remise.

50.c7 ♞a8 51.♞h7 ♞d6 52.♞d2 ♞c6 53.♞e3 ♞a3+ 54.♟f4 ♟b7 55.♟g5 ♞xf3 56.♟xg6 ♞c3 57.♟xh5 ♞c5+ 58.♟g6 ♞c6+ 59.♟f5 ♞c5+

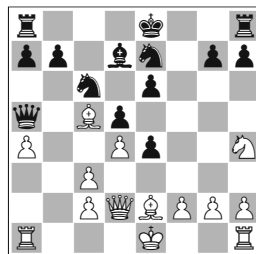
En tegelijk met het uitvoeren van deze zet gaf ik het op.

Ook mijn partij tegen Jan Timman was weer een heel goede les voor me, die ik echter – naar ik vrees – niet echt op waarde wist te schatten in dertijd.

Jan Timman Paul van der Sterren

NK Leeuwarden 1977

1.e4 e6 2.d4 d5 3.♟c3 ♟b4 4.e5 c5 5.a3 ♟xc3+ 6.bxc3 ♟e7 7.a4 ♟bc6 8.♟f3 ♞a5 9.♞d2 ♟d7 10.♟e2 f6 11.♟a3 fxe5 12.♟xc5 e4 13.♟h4

13...g5!

Dit had Jan natuurlijk geheel en al overzien. Het tekent zijn grootheid dat hij zich nu niet verlaagt tot iets als 14.♟b4 ♟xb4 15.cxb4 ♞c7 of 14.♟h5+ ♞d8 15.♞xg5 ♞xc3+ 16.♟e2, maar de partij een radicale wending geeft met een positioneel stukoffer.

14.♞b1! gxf4 15.♞xb7

Inderdaad is dit geen gemakkelijke stelling voor zwart, althans het vergt een geweldige mentale omschakeling. En die was ik niet bij machte te maken.

15...♟g6 16.0-0 ♞b8

Achteraf hielden we het erop dat ik hier 16...♟d8 had moeten doen.

17.♞xb8+ ♟xb8 18.f3 exf3

En dat hier 18...e3 had moeten gebeuren.

19.♟d3 ♟d8 20.♞h6 ♞e8 21.♞xh7 ♟e7 22.♞xh4

Nu heeft wit een verpletterende aanval.

22...♟c6 23.♞xf3 ♞xa4 24.♟g6 ♞g8 25.♟f7 ♞f8 26.♞h6 ♞xf7 27.♞xf7 ♟e8 28.♞f1 ♟d7 29.♞f4 e5 30.♞g4+ ♟d8 31.♞e6 exd4 32.♞e1

Opgegeven.

Ook Langeweg liet zien dat ik in het spelen van werkelijk gecompliceerde stellingen, waarin materiële verhoudingen, positionele factoren en initiatief versmelten tot één dynamisch geheel, nog heel wat te leren had. En dat terwijl ik juist dacht daar al heel goed in te zijn!

Hierna deden nog Donner, Ligterink en Van Wijgerden hun beulswerk, stuk voor stuk in harde partijen waarin ik geleidelijk de macht over het stuur verlies. En hoewel ik zeker aangeslagen was door al die nederlagen, voelde ik onwillekeurig toch ook bewondering voor de manier waarop ze van me wonnen. Bij Ligterink was dat vooral de brute kracht en de meedogenloze vasthoudendheid van de echte professional. Hij bleef maar doorgaan, hoe ingenieus en taai ik me ook verdedigde. Donner verbaasde me omdat hij niet blunderde. De dingen die ik over hem las in